

ST. OLAV

Påskén 2006

Sr. Sheryl Frances Chen osco, s. 2
De skal se Gud

Bodil Raudsandmoen, s. 4
Kjærlighetens paradokser

Pave Benedikt XVI's første encyklika, s. 5
«Deus caritas est – Gud er kjærlighet»

Lars Roar Langset i samtale med Nils Heyerdahl, s. 9
Uten solidaritet, ingen kirke!

Olav Hovdelien om aktuell bok, s. 13
Islam, kristendommen og rommet i mellom

En kommentar-collage, s. 17
Karikaturstriden

Reidar Aasgaard, s. 21
Den hellige Augustin og vår tids «uroelige hjerte» (del II)

Brynjolv Norheim, s. 26
Lovprisning, askese og glede ved verden –
Ignatius av Loyola som «åndelig forbilde for vår tid»

Bokomtale, s. 29
Ulf Jonsson: Med tanke på Gud. En introduktion till
religionsfilosofin

Oskar Skarsaune: Den ukjente Jesus

Anonym: En kvinne i Berlin. Dagboksnotater fra 20. april til 22.
juni 1945

Nina Lugovskaja: Jeg vil være fri: En dagbok fra Stalins Sovjet

Kjell Arild Pollestad (overs.): Fioretti.

Mark Galli: Frans av Assisi og hans verden

Bjørn Are Davidsen: Da Vinci dekodet

Presseklipp, s. 35

Blikk på tiden, s. 39

Forside: Den oppstandne Kristus. Manuskript fra St. Peter,
Salzburg, 12. århundre. Österreichische Nationalbibliothek

Om kjærlighet – med kjærlighet

Den var ventet, pave Benedikt XVI's første encyklika. Men da den kom, var den ikke det mange hadde ventet. Og den oppmerksomhet den fikk rundt om – her hjemme ganske ringe! – druknet raskt og dessverre i glammet omkring Muhammed-karikaturene, som egnet seg langt bedre til spektakulære overskrifter.

Hva hadde 'man' ventet? Mange hadde nok håpet eller fryktet, alt etter ståsted, sterke moralske aksenter fra mannen med årtier i lederstolen for Troskongregasjonen – til tider ukjærlig omtalt som «pavelig rottweiler»!!! – før han i april i fjor inntok pavestolen. Ville den tyske pave, undret man på vittig anglo-amerikansk hold, nå bli en «*German sheperd*», engelsk for «*schäfer*», en art som raskt assosieres med bisk politihund og ikke det mer pastorale virke som nettopp «*Schäferhund*», gjeterhund, som skal hjelpe til så intet ondt vederfares flokken. Selv høyt plasserte geistlige, som f. eks. kardinal Quillet, erkebiskop av Quebec, innrømmet da encyklikaen med den varmende tittel *Gud er kjærlighet* var vel på bordet, at han hadde fryktet at pave Benedikt skulle ta for seg moralske spørsmål og derved forsterke «synet på tidligere kardinal Ratzinger som en autoritær og kontrollerende kirkeleder». Og den tyske bispekonferanses formann, kardinal Karl Lehmann, sa – ikke uten blink i øyet! – i et intervju med *Der Spiegel* at han regnet med at «mange mennesker nå ergrer seg grenseløst over at paven ikke hamrer og terper mer på visse normer i denne encyklikaen».

Nok en gang viste pave Benedikt seg som en overraskelsesens pave, men ikke i spektakulær forstand. Og hyrden Benedikt har funnet sin egen stil og tone. For selv om en paves første encyklika ikke direkte kan sammenlignes med en regjerings tiltredelseserklæring, er den likevel en betydningsfull opptakt. Slik var det i hvert fall med pavene Johannes XXIII, Paul VI og Johannes Paul II.

Encyklikaen *Gud er kjærlighet*, latinsk tittel *Deus Caritas est* etter innledningsordene, er velgjørende kort, optimistisk og livsnær;

sammenfatning og sitater finnes på s. 5 i dette nummer. Det er «kjernen» i det kristne liv – eller «hjertet» som det heter i den engelske oversettelsen fra den tyske original – pave Benedikt skriver om. «I en verden hvor Guds navn til tider blir forbundet med hat og vold... vil jeg i denne min første encyklika tale om den kjærlighet som Gud har skjenket oss, og som vi skal gi videre til andre,» forklarer han innledningsvis. Og mot slutten oppsummerer han vakkert og håpefullt: «Å virkeliggjøre kjærligheten og derved slippe Guds lys inn i verden, er hva jeg ønsker å innby til.»

Underveis i sin utredning om kjærlighetens kilder, dens mange fasetter og dens forpliktelser, øser han av kristentroens store fylde og lar mange stemmer komme til orde: Kirkefedre fra øst og vest, 1900-tallets paver, Det 2. Vatikankonsil og fremfor alt Bibelen, både det gamle og det nye testamentet. Helgenenes vitnesbyrd er med, så også antikkens diktere samt store tenkere, fra Platon og Aristoteles til Descartes, Marx og Nietzsche. Og ikke å forglemme Augustin, en fast følgesvenn for Joseph Ratzinger helt fra studietiden – hans doktoravhandling dreiet seg om «*Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche*».

Mange stemmer altså, i tillegg til pave Benedikt's egen. Skulle man anbefalt ham en norsk stemme, turde Bjørnstjerne Bjørnson stått høyt på listen med sitt uimotståelige «alt som lever er underlagt, kjærlighetens gjenskapermakt, bliver den bare prøvet». Eller, som pave Benedikt skriver i en kortversjon av encyklikaen (også det en overraskelse og et «for første gang» fra en pave), forfattet for *Famiglia Cristiana*, Italias mest solgte ukeblad: «Gud banker på så mange ulike måter på vår dør for å lokke frem et kjærlighetens svar fra oss.»

En encyklika – skrevet *con amore* – om kjærlighetens uuttømmelige kilder er hva pave Benedikt har gitt oss. Her er det bare å takke pent, mobilisere hjertene og brette opp ermene.

UKJ

de skal se Gud

PÅSKETANKER VED SØSTER SHERYL FRANCES CHEN

«Salige er de rene av hjertet, for de skal se Gud» (Matt 5.8). Vi ser det vi forventer å se. Maria Magdalena forventet å se Jesu lik i graven. Hun hadde ikke ventet å se en tom grav, så hun gikk ut fra at kroppen hans var blitt stjålet. I hagen ventet hun å se gartneren, og det var akkurat ham hun så. Å være en kristen som lever i oppstandelsens lys, betyr å lære å se Gud i enhver omstendighet. Dersom vi forventer at noe kommer til å bli godt, vil det bli det. Hvis vi tror vi kommer til å bli skuffet, blir vi sikkert misfornøyd.

Det var en gang en pilegrim som kom til en fremmed by. Han spurte den gamle som satt ved byporten, hvordan byens beboere var. Den gamle spurte tilbake:

– Hvordan var menneskene i den siste bygda du besøkte?

– Å, de var vanskelige å komme overens med, sure, slemme og uvennlige. Jeg følte meg ikke velkommen, svarte pilegrimen

– Javel, sa den gamle mannen, – jeg er redd for at du kommer til å oppleve menneskene i denne byen som like gretne.

Så kom en pilegrim til. Igjen spurte den reisende den gamle ved byporten hvordan beboerne var der.

Og igjen spurte den gamle tilbake:

– Hvordan var menneskene i den siste bygda du besøkte?

– Å, de var vennlige, snille mennesker. De tok godt imot meg med stor

gjestfrihet og raushet. De var lykkelige og syntes de hadde et godt liv, svarte pilegrimen

– Javel, sa mannen. – Jeg tror du kommer til å oppleve menneskene her som like fredelige og tilfredse.

Oppstandelsen er ikke noen garanti for at ens synsevne blir forbedret. Det er vanskelig å se Gud i andre mennesker. Cistercienserabbed John av Ford (1140?-1214) sier at en raus person kommer til å bli beriket, og at en som vanner, kommer til å bli vannet. Slik vi behandler andre, vil andre behandle oss. Det er en åndelig lov. John skriver:

«Sku ansiktet til din Kristus. Ikke vær for rask til å dømme utseendet som er stygt. Herrens ark ligger skjult under grove kapper og jordfargete skinn. Klarer du å se under disse dekningene av kjødelig svakhet, kommer du ikke til å bli opprørt. Du begynner å vise ærbødighet. Du ser og undrer deg!

Pass på at du ikke forsmår Jesus, kledd i skitne filler! Skrøpeligheter og det som ringe er, er Jesu klesplagg. Enda tyngre å bære er vanskelige sinn. Disse er lik sekkestrie som innhyller

Sr. Sheryl Frances Chen, født på Hawaii, er av de seks første cisterciensernonnene i Tautra Mariakloster, som ble selvstendig kloster 25. mars i år; bakgrunn bl.a. som redaktør og bidragsyter i katolske publikasjoner

ST. OLAV HEFTE 3/4, 2006

*... når vi vandrer
med kjærlighet
og tillit inn i det
ukjente – da
høljregner det med
Guds mest strålende
nådegaver!*

en tigger. Også disse vil herlighetens konge kle seg i. Slik forkledd stiller han oss et spørsmål: kjenner og elsker vi ham i sannhet når han er så dårlig kledd? Salige de som hører ham si den dagen:

– Du gjenkjente meg innhyllt i filler... fra nå av og i all evighet skal du skue kongen i hans prakt.»

En teolog har sagt at den største skandale noensinne er at Gud faktisk har overlatt kirken til menneskene. Salige blir vi hvis vi hører ham si:

– Du gjenkjente og så meg i damen du traff under kirkekaffen, som skravlet uopphørlig og fortalte deg hele livshistorien sin og så livshistorien til hvert eneste av sine mange barn. Du rakk ikke å utføre de gjøremålene du hadde planlagt den dagen.

– Du gjenkjente og så meg i din medarbeider som er så forskjellig fra deg. Det virker som om hun er for sen til å lære jobben, og enda verre til å lære å forbedre forholdet til deg.

– Du gjenkjente og så meg i ditt familiemedlem som er så forskjellig fra deg. Han er for rask, og skifter sine fillete klær før du har vennet deg til hans nåværende, uvanlige antrekk.

– Du gjenkjente og så meg i naboen som er så sammensatt, som bærer mange forklædninger. I tillegg vil hun absolutt foreskrive hvordan du skal kle deg.

– Du gjenkjente og så meg i den gamle som alltid snakker om mat, eller snakker med seg selv, eller simpelthen snakker for mye. Du gjenkjente meg innhyllt i ynkelige filler... fra nå av og i all evighet skal du skue kongen i hans prakt.

*Gud er bestandig
til stede i
omstendighetene og
i andre mennesker.*

John av Ford sier: – Pass på ikke å oppfatte som noe ondsinnet, påtvunget deg av en som står deg nær, det som i virkeligheten er formidlet av en nådig far.

Når det om noen uker lir mot kirkens – liturgisk sett – alminnelige år, er det lett å miste det fokus som faste- og påsketiden pålegger oss.

Å gå i kirken er lite forlokkende når sommer-sola, frisk luft og sjølukt tiltrekker oss. Den hellige Bernhard pleide å legge sin hånd på dørkarmen idet han gikk inn i kirken, som en påminnelse om å etterlate der enhver tanke som ikke var om Gud. Det ligner på en sikkerhetskontroll på flyplassen. Du må gi fra deg myntene, nøklene, til og med metall som finnes på belte eller sko, og folien rundt sjokoladen i lomma. Du går gjennom kirkedøra fri fra tanker som ikke er om Gud. John av Ford sier at når bruden går inn i sitt kammer, lukker hun ute alt som muligens kan sjenere brudgommen. Hun setter slåen for, i tilfelle Jesus vil inntre, han som har for vane å gå gjennom lukkede dører.

Å kunne se Gud i det alminnelige innebærer å være åpen for å ledes av Gud. Når en danser med en partner, er den ene ledet av den andre. Livet kan betraktes som en dans med Gud. Stoler vi nok på Gud til å kunne ledes av ham? En må fornemme det minste tegn på press på hånden eller trykk bak skulderen. En må være klar til å gi avkall på egen vilje, retning og tolkning. Jeg har en mistanke om at mange av oss tror vi danser med Gud, mens vi i virkeligheten tviler på om Gud kjenner til dansetrinnene.

Gud vil at vi skal se ham. «De skal se ham som de har gjennomført» (Joh. 19.37). Når vi ser Jesus gjennomført, blir vi også gjennomført. Dette er det gjensidige såret mellom elskere. John av Ford fastslår at den elskedes sår fortrinnsvis forblir uhelbredelig. Det er en lidelse som fører til liv, og bruden vil dele den gledelige smerten med alle.

Det er fristende å foretrekke trelldommen i Egypt fordi levemåten i det minste er kjent. Det er risikabelt å fare ut i ødemarken, leve etter en annens ledelse og være åpen for å motta et nytt slags daglig brød, som Gud skaffer til veie. Vær ikke himmelfallen hvis du sier med israelittene: Hva er det? Heller ikke når det regner vaktler på din campingplass.

Gud er bestandig til stede i omstendighetene og i andre mennesker. Vi blir bevisst om Guds nærvær kanskje bare når en vaktel treffer vårt hode, eller når sløret blir revet bort fra våre øyne, og vi plutselig ser Jesu skjønnhet i et annet menneske. Dette er oppstandelsens lys; når vi vandrer med kjærlighet og tillit inn i det ukjente – da høljregner det med Guds mest strålende nådegaver! ●

Kjærlighetens paradokser

Himmelen, ja himlenes himler
rommer deg ikke –
– – hun svøpte deg og la deg i en krybbe,
det var ikke rom i herberget.

Jorden er en skammel
for din fot –
– – du knelte ned for dine venner
og vasket deres føtter.

Riket hører deg til,
du hersker over folkene –
– – du fornedret deg selv
og ble lydig til døden.

Himlene forkynner din rettferd,
rettferdig er du i alle dine veier –
– – du ble regnet blant illgjerningsmenn,
dømt til et kors.

Herren er konge.
Fast er din trone fra fordums tid –
– – de flettet en krone av torner
og satte den på ditt hode.

Himlene forteller din ære,
hvelvingen forkynner dine henders gjerninger –
– – de naglet dine hender til korset,
rådsherre og ugjerningsmann spottet deg.

Du har kledd deg i høyhet,
omgjordet deg med styrke –
– – de delte dine klær mellom seg,
kastet lodd om din kappe.

Du kløvde klipper i ørkenen,
gav dem å drikke som av store vanddyp –
– – du ropte: Jeg tørster!
de bød deg en svamp med eddik.

Hos deg er livets kilde,
du talte, og det ble lys –
– – de la deg i klippegraven,
i mørket bak en tung stein.

Din rettferd er som veldige fjell,
dine dommer er et stort dyp –
– – men til himmelen rekker
din miskunn.

Bodil Raudsandmoen

«Gud er kjærlighet»

PAVE BENEDIKT XVI'S FØRSTE ENCYKLIKA

«I en verden hvor Guds navn til tider blir forbundet med hat og vold... vil jeg i denne min første encyklika tale om den kjærlighet som Gud har skjenket oss, og som vi skal gi videre til andre,» skriver pave Benedikt i innledningen til rundskrivet «Deus Caritas est», offentliggjort den 25. januar. Encyklikaen er kortere, mer leservennlig enn de siste årtiers pavelige rundskriv, og den lærde teolog og hyrde Benedikt setter klare tegn: Tønen er positiv, oppmuntrende, livsnær. «Å virkeliggjøre kjærligheten og derved slippe Guds lys inn i verden – det er hva jeg, med denne encyklikaen, ønsker å innby til,» oppsummerer han.

Tradisjonelt er en encyklikas tittel identisk med de første ordene. Pave Benedikt har hentet dem fra Johannesbrevet (1 Joh 4,16): «Gud er kjærlighet, og den som lever i kjærligheten, lever i Gud, og Gud ham.» I to innledende paragrafer skisserer han hensikten og håpet for sin første encyklika. Johannes' ord om at

... siden Gud har elsket oss først, «er ikke kjærligheten lenger et påbud, den er svaret på den kjærlighetens gave Gud er kommet oss i møte med.»

Gud er kjærlighet, viser «med enestående klarhet... kjernen i den kristne tro, det kristne gudsbildet og menneskesyn – og den vei som kan utledes av det». Kristendommens utgangspunkt «er ikke et etisk påbud eller en høytflyvende idé, men en hendelse, en person som gir menneskelivet en ny horisont og retning».

Denne hendelsen er, som det heter i Johannesevangeliet, at «så høyt elsket Gud verden at han ga sin enbårne sønn til pris –

for å frelse... alle som tror på ham, og gi dem evig liv» (Joh 3,16).

Den kristne tro knytter an til det sentrale i jødisk tro, som sier at «du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din makt.» (5 Mos 6,4-5) og «elske din neste som deg selv» (3 Mos 19,18). Jesus føyer disse to tingene sammen til «ett og samme oppdrag», skriver Benedikt og viser til Markus-evangeliet (12,29-31). Og siden Gud har elsket oss først, «er ikke kjærligheten lenger et påbud, den er svaret på den kjærlighetens gave Gud er kommet oss i møte med. I en verden hvor Guds navn til tider blir forbundet med hat og vold, er dette budskapet både høyaktuelt og av stor praktisk betydning», skriver Benedikt. «Derfor vil jeg i min første encyklika tale om den kjærlighet som Gud har skjenket oss, og som vi skal gi videre til andre.»

Encyklikaen faller derfor naturlig i to deler: en «mer teoretisk om kjærlighetens vesen», og en «mer praktisk» om hvordan nestekjærligheten skal «oversettes» i den enkeltes liv og i kirken som institusjon. Langt fra alle aspekter ved dette

«vidtfavnende tema» vil bli tatt opp, skriver Benedikt, «det jeg ønsker... er å gå grundigere inn på noen elementer, for å vekke til nytt liv i verden menneskenes praktiske svar på Guds kjærlighet.» Todelingen har også med encyklikaens tilblivelseshistorie å gjøre: Annen del, om nestekjærlighetens sentrale plass i den enkeltes og kirkens liv, forelå stort sett fra Troskongregasjonens side da dens daværende leder, kardinal Ratzinger, i fjor vår ble valgt til pave. Første del, om kjærlighetens vesen, har så 'paven' Joseph Ratzinger, utarbeidet. Resultatet er et helhetlig og kompakt dokument om kjernen i kristendommens lære og liv.

«Eros» og «agape»

I første del dykker Benedikt dypt ned i det mangesidige begrepet kjærlighet. Han fastslår at «vi har et språkproblem» både fordi «ordet kjærlighet i dag er et av de mest brukte og misbrukte ord», men også fordi det har «en lang rekke ulike betydninger: kjærlighet til land og natur, kjærlighet mellom foreldre og barn, mellom søsken og venner, nestekjærlighet etc.» (2 – tallene i det følgende viser til encyklikaens nummererte avsnitt). I dette mangfoldet «fremstår likevel umiddelbart kjærligheten mellom mann og kvinne, hvor kropp og sjel veves uadskillelig sammen i en lykke som synes uimotståelig, som selve urtypen på kjærlighet, som får alle andre former for kjærlighet til å blekne». Da melder spørsmålet seg: «Er det – når alt kommer til alt – en sammenheng mellom alle disse formene for kjærlighet, og er kjærligheten, i alle dens variasjoner, egentlig én, eller bruker vi bare samme ord for helt forskjellige 'virkeligheter'? (2)».

Eros var grekernes betegnelse på den berusende og «overveldende» kjærligheten mellom mann og kvinne. Allerede antikkens «*Dichter und Denker*» viser oss *eros* som den voldsomme kraft den er, men selv som rus og «guddommelig raseri» sikter også *eros* i siste instans mot forening med det guddommelige, skriver Benedikt. I det gamle testamente forekommer ordet *eros* bare to ganger og i det nye overhodet ikke. Av de tre greske ord for kjærlighet – *eros*, *philia* (vennskap), *agape* (nestekjærlighet) – foretrekker de nytestamentlige skriftene det siste.

Det som i gresk sammenheng nærmest var et randbegrep, rykker altså kristendommen inn i sentrum. «Det viser utvilsomt noe vesentlig ved

det nye kristendommen bragte inn nettopp i forståelsen av kjærligheten,» fastslår Benedikt. Men dette nye er gjerne blitt tolket negativt av kristendommens kritikere, særlig siden opplysningstiden og den radikaliserende av kritikken som fulgte i dens fotspor. «Friedrich Nietzsche,» skriver Benedikt, «mente at kristendommen hadde gitt *eros* gift å drikke, og selv om *eros* ikke døde av det, utartet den til last.»

Den tyske filosofen uttrykte «en vidt utbredt følelse: Forsurer ikke kirken med sine bud og forbud det vakreste i livet... det som lar oss smake en anelse av det guddommelige?» Nei, svarer Benedikt Historien viser oss hvilken berusende kraft *eros* er, og at den «har noe med det guddommelige å gjøre», men den viser også – fra hedenske tempelprostituerte og frem til våre dagers sexfikserte kultur – at *eros* «trenger renset og modning, og endog disiplin» om den ikke skal degerere til ren drift eller vare.

Kirken anklages ofte for sin «kroppsfjendtlige» fortid, og «tendenser i den retning har det sikkert alltid vært,» innrømmer Benedikt, men vår tids forherligelse av kroppen, er på sin side også «bedragerisk»: *Eros* degraderes til en vare, en ting som kan kjøpes og selges, ja, mennesket selv blir en vare – det kroppslige reduseres til kjønn og biologi. Det, skriver Benedikt, er «en nedverdiggelse av menneskets legeme» og står i klar motsetning til det kristne menneskesyn, hvor ånd og materie er vevet inn og griper inn i hverandre (5).

«Hvordan skal så kjærligheten leves for at dens menneskelige og guddommelige forjettelser skal oppfylles?» spør Benedikt. Svaret finner han ikke minst i Høysangen, hvor kjærligheten feires ikke bare som forbigående ekstase, men som en stadig ny hengivelse til den annen, og som selve veien til den annen, en vei ut av «det jeg som er lukket inne i seg selv». I kristen sammenheng settes *eros*

«...ordet kjærlighet er i dag er et av de mest brukte og misbrukte ord...»

I kristen sammenheng settes «eros» og «agape» ofte opp som rene motsetninger – men de to dimensjonene ved «den ene virkelighet kjærligheten utgjør», lar seg egentlig ikke skille ad, inisisterer Benedikt

og agape ofte opp som rene motsetninger – den «oppadstigende» eros mot den «nedadstigende» nestekjærligheten. Men de to dimensjonene ved «den ene virkelighet kjærligheten utgjør», lar seg egentlig ikke skille ad, insisterer Benedikt (7). Jo mer de to aspekter kommer i det rette forhold til hverandre, jo mer virkelig gjøres kjærlighetens rette vesen. Det handler om både å motta og om selv å gi.

Kjærligheten er én, men den har ulike dimensjoner – den ene eller den annen side kan tre sterkere frem, men dersom de to dimensjonene, eros og agape, faller fra hverandre, «står vi igjen med en karikatur eller i hvert fall en armodslig form for kjærlighet» (8). Bibelens tro konstruerer ikke en slags «ved-siden-av-verden eller motverden i forhold til det menneskelige urfenomen kjærlighet, men tar inn over seg hele mennesket, griper rensende inn i dets søken etter kjærlighet og åpner for en ny dimensjon» (8). I Jesus, Guds sønn som ble menneske, åpenbares dette nye på særlig vis og med «en uhørt realisme».

Nestekjærlighetsbudet

Er det mulig å elske Gud, som vi ikke ser? Og kan kjærlighet «påbys»? spør Benedikt mot slutten av encyklikaens første del og minner om at kjærlighet er mer enn følelser. «Følelser kommer og går. Følelser kan være en storartet første gnist, men de utgjør ikke kjærlighetens helhet» (17). Kjærlighet til Gud og til vår neste hører nøye sammen, og her kommer også viljen inn i blidet: viljen til å se den annen med Guds øyne. Benedikt understreker den nødvendige vekselvirkning mellom kjærlighet til Gud og til vår neste. «Hvis kontakten med Gud helt mangler i mitt liv, da ser jeg i den andre bare den andre og kan ikke erkjenne det guddommelige bilde i vedkommende. Og lar jeg være å bry meg om min neste fordi jeg vil konsentrere meg om å være 'from' og overholde mine 'religiøse plikter', da tørker forholdet til Gud inn. Da er forholdet bare 'korrekt', men uten kjærlighet. Bare når jeg er villig til å gå min neste i møte, vise vedkommende min kjærlighet og omsorg... ser jeg fullt ut alt det Gud har gjort for meg,» skriver Benedikt. Og fastslår: «Kjærligheten vokser gjennom kjærlighet» (18).

Mot slutten av denne første, teologiske delen ses også Jesu liv – hans lidelse, død og oppstandelse – i kjærlighetsteologiens perspektiv. I god Johannes-tradisjon tolkes Jesu død først og

fremst som en kjærlighetsgjerning, en «hengivelse» – en hengivelse som gjøres nærværende og feires i kirkens liturgi. Jesu død omtales ikke som soningsoffer – ordet forekommer ikke i encyklikaen – men som «offer» nettopp i betydningen «hengivelse».

Gud 'gir seg hen' for oss, for at vi på vår side skal gi oss hen, vise en 'hengivende' kjærlighet i tråd med Guds egen, er encyklikaes budskap.

Nestekjærligheten, forankert som den er i Gud, er både «et oppdrag for hver enkelt kristen», men også til kirken som fellesskap «på alle plan», fra den enkelte menighet til hele verdenskirken og paven selv.

*... lar jeg være
å bry meg om min
neste fordi jeg vil
konsentrere meg om
å være 'from' og
overholde mine
'religiøse plikter',
...er forholdet bare
'korrekt', men uten
kjærlighet.*

Rettferdighet og kjærlighet

«Kirken har et trefoldig oppdrag: forkynnelse av Guds ord, feiring av sakramentene (liturgien), nestekjærlighet (caritas/diakonia). De tre oppdragene betinger hverandre og lar seg ikke skille ad,» fastslår Benedikt i encyklikanens annen del og understreker at nestekjærlighet ikke er en slags velferdstjeneste fra kirkens side, noe man like gjerne kunne overlate til andre. Praktisk nestekjærlighet «hører til kirkens vesen, er usynlige uttrykk for dens vesen» (25). Kirken er Guds familie på jord, og «i denne familien får ingen lide nød», men nestekjærlighetsbudet er selvsagt ikke begrenset til kirkens fellesskap. «Lignelsen om den barmhjertige samaritan er og blir målestokken... kjærlighetens universalitet omfatter enhver 'tilfeldig' (cf. Luk 10,31) trengende man møter, hvem det enn måtte være» (25). Omsorg for vår neste strekker seg ut over nasjonale og andre grenser: Den egentlige horisont er hele jorden og det menneskelige fellesskap det utgjør.

Benedikt tar også for seg forskjellen på karitativ virksomhet og politisk innsats for å skape rettferdige samfunnsstrukturer. I den forbindelse nevnes marxismen flere steder (Nr. 26, 27, 31), og her trekkes særlig forholdet mellom rettferdighet og kjærlighet inn. En hovedinnvending fra marxistisk hold mot kristendommen var, påpeker encyklikaen, at dens kjærlighetsgjerninger, dens «almisser»,

tjente til å «berolige folks samvittighet», ikke til å skape rettferdige samfunnsstrukturer i det moderne industrisamfunn. «Folk trenger ikke almisser, men rettferdighet,» lød innvendingen mot kirkens holdning til forholdet mellom arbeid og kapital, eller «arbeiderspørsmålet», som det gjerne ble kalt (26). Og, skriver Benedikt, «man må medgi at kirkens representanter bare litt etter litt ble klar over at spørsmålet om rettferdige samfunnsstrukturer nå ble stilt på en ny måte». Det fantes enkelte forutseende veivisere, som f. eks. biskop Ketteler av Mainz (død 1877) (Nr. 27), men først med pave Leo XIII's encyklika *Rerum novarum* fra 1891 «kom lærembedet på banen», fastslår Benedikt, som så viser til de viktigste sosialencyklikaer frem til det *Kompendium for katolsk sosiallære* som det pavelige råd for rettferdighet og fred utga i 2004. «I den vanskelige situasjon vi i dag befinner oss nettopp på grunn av den økonomiske globalisering, er kirkens sosiallære blitt en grunnleggende veiviser, som tilbyr orientering langt ut over kirkens grenser,» konstaterer paven. Kirkens sosiallære tar ikke sikte på å skaffe kirken «makt over staten» eller påtvinge ikketroende «kirkens egne innsikter og holdninger», men ad fornuftens og naturrettens vei å argumentere for et virkelig menneskeverdig samfunn. «Situasjonen maner til dialog med alle dem som for alvor føler ansvar og omsorg for menneskene og verden» (27) Men også sosiallæren er i utvikling, den er aldri «ferdig», hvilket ikke betyr at dens grunnprinsipper rokkes.

I paragraf 28, encyklikaens lengste, går paven nærmere inn på forholdet mellom kjærlighet og rettferdighet, eller sagt på en annen måte: forholdet mellom tro og politikk, mellom karitativt arbeid og politisk innsats for et rettferdigere samfunn. «Kirken kan ikke og må ikke påta seg den politiske kamp for å realisere det mest mulig rettferdige samfunn. Den hverken kan eller skal erstatte staten. Men den skal heller ikke stå på sidelinjen i kampen for rettferdighet.» Dens rolle er å delta i samtalen og argumentasjonen og, ikke minst, «vekke den åndelige energi som rettferdigheten, som alltid krever offervilje, ikke kan være foruten om den skal få gjennomslag og blomstre.» Å sørge for et rettferdig samfunn, er statens, ikke kirkens oppgave. Kirkens bidrag til «rettferdighetens fremme» er å søke å holde «erkjennelsen og viljen åpen» for det som «hensynet til det felles beste» krever.

Selv den mest rettferdige stat «gjør ikke nestekjærligheten overflødig». Og den totale «omsorgsstat» som ønsker å legge alle områder under seg, er og blir en byråkratisk instans, «som ikke kan gi det vesentlige: det kjærlige personlige nærvær... det vil alltid være behov for kjærlighet, selv i det mest rettferdige samfunn. Den rettferdige stat som skulle kunne gjøre kjærligheten overflødig, eksisterer ganske enkelt ikke», fastslår Benedikt. «Det vi trenger er ikke en stat som regulerer og behersker alt, men en stat som – i tråd med subsidiaritetsprinsippet – velvillig anerkjenner og understøtter de initiativer som springer ut av ulike samfunnskrefter, og som forbinder den spontane innsats med nærhet til dem som trenger hjelp.»

Praktisk nestekjærlighet har vært en viktig del av kirkens liv helt fra urkirken av. Og denne «caritas» trenger både det spontane personlige engasjement og den mer profesjonaliserte og institusjonaliserte nestekjærlighet i kirkelig regi, som f.eks. de mange sykehus og andre sosiale institusjoner drevet av katolske ordens- og legfolk, og hjelpeorganisasjoner som Caritas Internationalis og andre hjelpende nettverk, lokalt og internasjonalt. Profesjonalitet til tross: Også her må «menneskelighet» og «hjertelag» være fremtredende. De som engasjerer seg i slikt arbeid, må «først og fremst være mennesker som er berørt av Guds kjærlighet», skriver Benedikt, som understreker betydningen av bønn som motvekt mot tidens tendens til «aktivisme og sekularisme» som også kristent hjelpearbeid kan bli smittet av. Mange av kirkens helgener – fra «den hellige Martin av Tours, soldaten som delte sin kappe med den fattige... og i drømme, ser Jesus selv ikledd kappen», og frem til «Theresa av Kalkutta» er berømte forbilder på sosial nestekjærlighet... helgenene er historiens ekte lysbærere fordi de er troens, håpets og kjærlighetens mennesker,» skriver paven. Som oppsummerer sitt anliggende slik: «Kjærligheten er mulig, og vi kan make å leve den fordi vi er skapt i Guds bilde. Å virkeliggjøre kjærligheten og derved slippe Guds lys inn i verden – det er hva jeg, med denne encyklikaen, ønsker å innby til.» (39) ●

Kirkens bidrag til «rettferdighetens fremme» er å søke å holde «erkjennelsen og viljen åpen» for det som «hensynet til det felles beste» krever.

uten solidaritet, ingen kirke!

FRIHET OG UTFOLDELSE MÅ BALANSERES MOT INNSIKTEN I HVOR AVHENGIG
VI ALLE ER AV Å LEVE I SAMMENHENG OG FELLESSKAP

LARS ROAR LANGSLET I SAMTALE MED NILS HEYERDAHL

Han begynte tidlig. Skrev om litteratur i Hallingdølen da han var 12. Ble æret med det burleske festskriftet "Åndsmenneskets forsvar" da han fylte 21 – myndighetsalderen den gangen. Medstudentenes herlige parodier på akademiske festskriftartikler ropet minst tre sannheter midt i det muntre tøvet: At den unge, urbaniserte hallingdølen hadde rukket å gjøre seg sterkt bemerket i det offentlige rom. At han allerede hadde vist klare papistiske tilbøyeligheter. At den unge konservative ideologen ikke var spesielt sekterisk, men hadde venner og forbindelser i mange leire. Blant gratulantene på Tabula Gratulatoria står både Berge Furre og Arnulf Øverland, både Hans Skjervheim og pater Finn Thorn, både «Neuberggaten» og «Sosialistisk Studentlag». Det vites ikke om alle var spurt, men ingen protesterte, i hvert fall! Fem år senere ble han intervjuet i St. Olav av redaktøren, pater Hallvard Rieber-Mohn. Da var han 25. Nå er han blitt 70, og det er på tide med en oppdatering.

– Pater Rieber-Mohn var den ene av to personer som fikk særlig betydning for meg på min vei til Kirken. Den andre var A.H. Winsnes, professor i idéhistorie. Winsnes var ikke selv katolikk, men skrev bl.a. innsiktsfullt om den katolske filosofen Jacques Maritain og om vår egen Sigrid Undset. Han var et åndsmenneske som gjorde dypt inntrykk: lærd, men samtidig enkel og med mye humor og selvironi. Da jeg ble immatrikulert ved

Universitetet i Oslo, hadde jeg planer om litteraturvitenskap og en avhandling om Knut Hamsun. Men det endte med idéhistorie og Karl Marx!

– *Og Rieber-Mohn?*

– Ham la jeg fort merke til da jeg kom til Oslo. Han vakte jo nærmest sensasjon da han vendte hjem fra dominikanernes studiekloster Le Saulchoir og raskt markerte seg som en skarpskodd skribent og innsiktsfull debattant. Han hadde en sterk argumentasjonsevne, en frapperende språkføring, samt humor og stor sjarm. Han representerte noe som vakte min nysgjerrighet, og jeg stilte ham noen spørsmål i

*Nils Heyerdahl er magister i
idéhistorie og sjef for
Radioteateret NRK*

et brev. Det resulterte i en invitasjon til Neberggaten – og et langt vennskap. Vi delte vel ikke syn i ett og alt, men befant oss jo nær hverandre i det norske kulturlandskap og hadde de viktigste oppfatningene felles. En gang deltok jeg i en debatt i Morgenbladet der også den katolske kirke var et tema. En tid etter fortalte pater Rieber-Mohn meg at han hadde truffet forfatteren Finn Halvorsen på gaten. Halvorsen hadde stanset, blunket lurt til ham og sagt: «Denne *Lars Roar Langslet* – han eksisterer vel ikke, han?»

– *Men det tok tid før du konverterte?*

– Ja. Etter mange års regelmessig kirkegang, lesning, refleksjon og omgang med katolske venner var jeg nærmest i ferd med å vokse inn i Kirken, uten dramatisk omvendelse. Så kom puffet med pave Johannes XXIII og Vatikankonsilet. Det var en vårløsning som skapte optimisme og bevegelse i sinnene. Ikke slik at nå skulle alt det gamle ryddes ut. Kirken står på en grunnvoll av urokkelige sannheter, som er den overleverte, apostolisk-evangeliske tro. Men gjennom historien utsettes jo dette trosinnholdet for stadig ny refleksjon. Kirken er ikke statisk, men på vandring. Mange hadde nok følelsen av at refleksjonen hadde stivnet og gjort Kirken for tillukket og engstelig. Pave Johannes åpnet vinduene og møtte verden på en ny måte. Det utløste en uant energi og bragte Kirken på offensiven. En flott tid!

– *Synes du vi har klart å ta vare på den impulsen?*

– Både ja og nei. Det er forskjellige faser i slike dynamiske prosesser. Jeg tror de fleste som fulgte dette innenfra, skjønnte at etter konsilet var det nødvendig med en konsolidering. Man måtte forsone motsetninger og få med alle dem som ikke begrep alt dette nye. Veien videre måtte jevnes. Det var en viktig prosess som fant sted under Paul VI. Men mange synes nok med en viss rett at det siden har gått litt langsomt, og at det hadde vært ønskelig med mer nytenkning på viktige punkter i Kirkens holdninger og praksis. Men jeg sier som en kjent trosfelle, Galileo Galilei: *«eppur si muove»* – og allikevel beveger den seg! Kirken er i bevegelse. Ting skjer. Det sutres litt for mye. Vi norske katolikker har vært privilegerte. Vi har hatt gode og kloke biskoper. Og alle tegn tyder på at det fortsetter med den vi har fått i Oslo nå. Jeg er ikke bekymret.

– *Men du ser vel at det er uro i Kirken, en*

spenning mellom "konservative" og "liberale", også i vår egen lokale utkant?

– Joda. Men slik har det alltid vært, kanskje særlig i Kirkens mest vitale perioder. Det er ikke noen fare ved det, hvis ikke spenningene drives ut over rimelighetens grenser. «Enhet i det vesentlige, frihet i resten. Men kjærlighet overalt og i alle ting.» Det er et godt motto.

– *Johannes Paul II var en karismatisk leder og en politisk kraft – men noen mener at han teologisk og kirkehistorisk ble en bremse?*

– Det er jeg ikke enig i. Han var en betydelig og sterk personlighet, på mange felter en nybrottsmann for kirkelig tenkning. Jeg tror disse klagenene over at han holdt på konservative bastioner her og der, bygger på et for enkelt kirkesyn. Den som lever i den katolske kirke bør ha en viss tålmodighet. Vi er medlemmer av en verdenskirke og må ikke tro at progressive vest-europeere har en gudgitt rett til å bestemme hvordan alle andre skal tenke, og hva de skal gå med på.

– *Det kommer neppe som en overraskelse på St. Olavs lesere at du ikke er noen opprører?*

– Nei, jeg har aldri følt meg slik. Det ble jo heller ikke grobunn for opprør hverken fra høyre eller venstre i det katolske samfunnet her hjemme, noe som ikke minst skyldtes biskop Grans klokskap. Da Paul VI offentliggjorde sin encyklika *Humanae vitae*, om fødselsreguleringen, førte det til en strid som var vanskelig i de fleste land. Her i Norden henviste biskopene med all mulig tydelighet til samvittighetens forrang i spørsmål som ikke angår de sentrale sannheter i vår tro. De var ikke alene om det. Den unge tyske teologen Joseph Ratzinger skrev etter Vatikankonsilet:

«Over paven som uttrykk for kirkeautoritetens bindende krav står fremdeles ens egen samvittighet, som må adlydes foran alt annet, om nødvendig endog mot kirkeautoritetens forlangende.» I dag er han selv pave og ansvarlig for helheten. Jeg regner med

«... pave Johannes XXIII og Vatikankonsilet var en vårløsning som skapte optimisme og bevegelse i sinnene.»

«Kirken er ikke statisk, men på vandring.»

at den skarpsindige teologen Ratzinger også la vekt på at man ikke må sette navnet «samvittighet» på alle luner man kommer i. Samvittigheten må opplyses og korrigeres, næres av kunnskap.

Da den unge Langslet ble intervjuet sist her i bladet, sto han ved begynnelsen av sin karriere. Han hadde vært formann i Det Norske Studentersamfund, hadde sammen med en gruppe likesinnede startet Minervas Kvartalsskrift («langt det beste tidsskrift her i landet»), hadde utgitt essaysamlingen *Arv og utsyn*, samt skrevet magisteravhandling om den unge Karl Marx. Rieber-Mohn karakteriserer den gang Langslet som et *fenomen* i norsk sammenheng. Et halvt århundre senere er det bare å konstatere at det har fortsatt sånn.

Siden sist har han vært universites-lektor, stortingsmann, kulturminister, kulturdirektør i Oslo, kommentator og kronikk-redaktør i Aftenposten og mye annet. Blant hans verv kan nevnes at han er preses i Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur og formann i Hovedkomitéen for det Ibsenåret vi er midt oppe i. Et omfattende forfatterskap er det også blitt tid til. Godt over tredve bokutgivelser er

Lars Roar Langslet: «Det å skrive er for meg noe i nærheten av et nytelsesmiddel.»

det blitt gjennom årene: essaysamlinger, bøker om John Lyng, Olav V, Knut Hamsun, Olav den Hellige, Christian IV, Christian Frederik, Ludvig Holberg, Sigurd Ibsen og mye mer.

- Du liker å skrive?

- Mer enn dét: å skrive er for meg noe i nærheten av et nytelsesmiddel. Å sette sammen ord og smi setninger, og så en sjelden gang merke at man får det til – det er få gleder som kan måle seg med dét.

- Din magistergradsavhandling var viet Karl Marx, som sterkt betonte de kollektive krefters betydning i historien. Dine mange biografier tyder på at du selv legger vel så mye vekt på enkeltmennesket som drivkraft i utviklingen?

- Ja, vulgærmarxismens betoning av de kollektive og økonomiske krefters rolle har jeg

lite sans for. Påskyndet av Hans Skjervheim gikk jeg løs på Marx' ungdomsskrifter, som var helt ukjente i Norden. I forhold til hans senere, materialistiske skrifter er

dette nærmest for humanisme å regne og kan bringe tanken hen på nyere eksistensfilosofier. Marx hadde lært mye av Hegel, som var sterkt konservativ. Der er mange slags

forbindelseslinjer og skjulte mønstre i historien. Sammenhenger! Å skildre menneskeskjebner som ble viktige i samfunnsutviklingen og for fremtiden, har vært fengslende. Jeg har hatt gleden av å skrive om høyst forskjellige emner og personer, noen selvvalgte, andre på oppdrag – og de har ført meg på streiftog gjennom flere århundrer, ofte langs ukjente veier, med slyngninger og avstikkere i mange retninger. Det var alltid spennende, iallfall for meg. Men når jeg har betonet individets betydning, egenverdi og frihet, har dette aldri utelukket erkjennelsen av at mennesket er et samfunnsvesen, og at det står tett inne i et forpliktende fellesskap, formet gjennom en historisk tradisjon som det også er en oppgave å gå inn i og forbedre. Dette er en konservativ grunntanke. Den overbetoningen av individualisme og liberalisme som jeg ser trekk av i dagens Høyre, er en avsporing fra det som har vært konservatismens kjennetegn. Historien lever videre – i våre innerste fibre, i vår kollektive hukommelse. Det er viktig at denne hukommelse ikke blir ødelagt av kollektiv sløvhets!

- Du har beskjeftiget deg mye med de dansk-norske forbindelser i dine bøker?

- Ja, det har vært viktig for meg å vise hvor umåtelig viktig det århundrelange skjebnefellesskapet mellom Danmark og Norge har vært – for begge land. Alle våre store kunstnere var knyttet til Danmark – også de jeg har skrevet om: Ibsen, Bjørnson, Hamsun, Grieg, Munch og Undset. Det er først gjennom innlevelsen i vår dansk-norske fellesarv at vi fullt ut kan erfare styrken i de bånd som knytter oss til Europa.

70 årsdagen 5. mars markerte Langslet med å utgi boken *Når fuglen letter. Skisser om kunst og kunstnere*, der han skriver om en rekke kunstnere han har truffet og om deres verk.

«Jeg tror Platon har rett i at sannhet, godhet og skjønnhet kan være forskjellige veier til Gud.»

– *Kunsten har betydd mye for deg?*

– Ja, den er en kilde til glede og en bærer av mening i livet. I en kunstopplevelse kan det sogar ligge en religiøs dimensjon. Kunsten kan ikke erstatte religionen, men den gir oss på sin måte tilgang til noe egentlig og ekte. Jeg tror Platon har rett i at sannhet, godhet og skjønnhet kan være forskjellige veier til Gud. I alle fall har omgangen med kunst og vennskap med kunstnere betydd mye for meg. Det er dette jeg prøver å kvittere for i denne boken.

I ti år var Lars Roar Langslet formann i språkkommisjonen i Oslo katolske bispedømme og hadde ansvaret for å gi vår liturgi en norsk språkdrakt.

– Akkurat det ser jeg tilbake på med en viss stolthet. Jeg tror vi klarte å finne en språktone som er vakker og verdig og ikke gir avkall på viktige nyanser. Vi var opptatt av den enkelhet som liturgien må ha. Dikteren og språkkunstneren Emil Boyson (1897-1979) påtok seg å være konsulent for oss og gikk gjennom hauger av tekster. Ofte var resultatet av hans innspill nettopp formuleringer som var enklere og dermed verdigere.

– *Du var også medlem av den kommisjonen som ga oss vår nye salmebok: «Lov Herren»?*

– Ja, det var et arbeide jeg likte godt, og som foregikk under pater Kjell Arild Pollestadts ledelse. Det er en stor glede i å kjenne på valøren av ordene og sette dem sammen. Jeg fikk som oppgave å bearbeide en rekke tekster, f.eks. av Petter Dass, gjøre hans formuleringer forståelige og brukelige uten å skade den frodige barokke ordprakt. Det var krevende, men lærerikt og spennende!

– *Ei heller må glemmes at du har skrevet tre salmer selv!*

– Vel, jeg regner ikke dét som mer enn brukskunst.

– *Er ikke det presis hva salmer skal være?*

– Jo, det er riktig. Om mine forsøk ikke er høy poesi, handler de jo om viktige ting for dem som tror.

– *Om også intervjueren skal få komme med en mening: Jeg synes dine tre salmer utgjør en fin trekant. Den første er knyttet til Thomas Aquinas, den grunnlærde kirkelærer. Den andre til den hellige Josef – håndverkeren som var den trygge farsfiguren i Jesu barndom. Og den siste handler om døden og den kommende verden, der det ikke er forskjell på leg og lærd. En fin bue!*

– Du berører noe som har vært særlig viktig for meg: å erfare at jeg er innlemmet i et usynlig fellesskap av døde og levende, at jeg lever i en dypere solidaritet, knyttet til Ham som er Kirkens egentlige liv. På denne måten blir min egen begrensede, individuelle tro mindre avgjørende enn Kirkens tro. Som det står i messens kanon: «Se ikke på våre synder, men på din Kirkes tro.»

Det er et paradoks: når jeg opplever min egen tro som for svak, tror Kirken på mine vegne og ber på mine vegne i et utvekslingens fellesskap, bekreftet gjennom sakramentene. Kanskje er Kirken den eneste synlige organisasjon hvor en slik solidaritet er selve livsnerven. Man kan spørre om hvor solidaritetstanken ble av i samfunnet forøvrig, men i Kirken, rett forstått, lever den. Uten en slik solidaritet er der ingen kirke.

«Den som lever i den katolske kirke, bør ha en viss tålmodighet.»

«Det er et paradoks: når jeg opplever min egen tro som for svak, tror Kirken på mine vegne og ber på mine vegne i et utvekslingens fellesskap...»

islam, kristendom og rommet i mellom

AV OLAV HOVDELIEN

Hva slags følger får det på lengre sikt at en stadig større andel av den norske befolkningen er muslimer? Og hvordan skal kristne forholde seg til dette? Oddbjørn Leirvik, førsteamanuensis i interreligiøse studier ved Universitetet i Oslo, har nylig utgitt boken «Islam og kristendom. Konflikt eller dialog?» (Pax 2006). Leirvik argumenterer i boken for nødvendigheten av å lære av historien, og arbeide aktivt for at rommet i mellom de to religionene ikke blir preget av konflikt, men av gjensidig respekt og dialog. Og det er nettopp det metaforiske «rommet i mellom» som står i sentrum for oppmerksomheten i boken. Muhammed-karikaturene har ikke gjort Leirviks bok mindre aktuell.

Islam er en religion som i økende grad er i ferd med å sette sitt preg også på det norske samfunnet. I dag bor det anslagsvis hundre tusen muslimer bare i Oslo-området, og det er liten grunn til å tro at veksten i antall muslimer vil avta. Muslimene er kommet for å bli, og dette vil føre til betydelige samfunnsmessige endringer, ikke bare i det sentrale østlands-området, men i hele landet. Det er etter hvert få som ikke på en eller annen måte kommer i kontakt med islam, og denne

utviklingen har gått raskt. I 1980 var det for eksempel bare omlag ti tusen muslimer i Norge.[1]

Oddbjørn Leirviks normative prosjekt
Forfatteren og dialog-aktivisten Oddbjørn

Leirvik (1951-), som til daglig arbeider som førsteamanuensis i interreligiøse studier ved Universitetet i Oslo, har vært opptatt av religionsdialog siden midten av 80-tallet og har tidligere utgitt en rekke bøker om kristen-muslimsk dialog, blant annet *Abrahams barn. Jødar, kristne og muslimar i historia* (2000), *Religionsdialog på norsk* (2.utg. 2001), og *Images of Jesus Christ in Islam* fra 1999.[2] Møtet mellom kristendom og islam er derfor et temaområde som Leirvik kjenner kanskje bedre enn noen andre her til lands. Og i *Islam og kristendom. Konflikt eller dialog?* møter vi forfatterens sedvanlige personlige stil, der han med utgangspunkt i egne erfaringer og hendelser som vi alle kjenner fra media, drøfter møtet mellom kristendom og islam på mange plan. Den faglige inspirasjonen henter Leirvik blant annet fra den jødiske filosofen Martin Bubers (1878-1965) tenkning, som for katolikker kanskje er best kjent som en av

Olav Hovdelien er
cand.philol., fra Teologisk
fakultet, Universitetet i Oslo,
og arbeider som høskolelektor
ved Høgskolen i Agder,
Institutt for teologi og filosofi.

inspiratorene for pave Johannes Paul IIs tenkning.

Leirvik legger ikke skjul på sin egen situering i fremstillingen, men skriver eksplisitt og rett frem at han «er prega av eit personleg og politisk engasjement for religionsdialog, og eit ønske om å gi større rom for liberale tendensar (kva tyder no eigentleg det?) i begge religionane». Og selv om en slik tydeliggjøring av egen posisjon nok er veloverveid, virker det tillitvekkende på leseren. Vi får rett og slett lyst til å høre på det han har å si, og blir gjerne med på ferden gjennom de over tre hundre sidene, der forfatteren nærmest øser av sine store kunnskaper.

Samtidig er det viktig å huske at Leirvik selv er en aktør i feltet religionsdialog. Han har et normativt (modernitets-)prosjekt gående, noe som blant annet kommer til uttrykk når han kommer med en tydelig advarsel mot det han betegner som «konservative kreftar» både innen kristendom og islam. Som leser spurte jeg meg selv da jeg leste dette: Mener han virkelig at de viktigste skillelinjene går mellom såkalte «liberale» og «konservative» representanter for og strømninger innenfor de ulike religionene, og at disse skillelinjene er mer betydningsfulle enn forskjellen mellom Jesu fiendekjærlighet i Det nye testamentet, og deler av innholdet i Koranen? Vil ikke en slik harmonisering heller virke begrensende for rommet i mellom de to religionene?

Leirvik fremstår likevel ikke som naiv. Når han gir uttrykk for at han ønsker å spille på lag med liberale krefter innen de to religionene, så er dette et resultat av et bevisst valg fra hans side. Og det er noe forbilledlig ved denne åpenheten. Ingen kan beskyelde forfatteren for å ha en skjult agenda. Med eksplisitt tilknytning til den norske filosofen Hans Skjervheims (1926-1999) filosofiske distinksjon mellom et tilskuer- og deltagerperspektiv, hevder Leirvik at forskeren innen feltet interreligiøse studier, i motsetning til «vanlige» sammenlignende religionsstudier, nettopp må erkjenne at han er en engasjert deltager.[3] Ut fra dette perspektivet blir det også en styrke at Leirvik er teolog og ikke for eksempel religionsviter. Leirviks engasjement kommer enda sterkere til uttrykk i en artikkel som er publisert på nettstedet islam.no. Der heter det: «Jeg håper at dialogen mellom muslimer og kristne etter hvert vil 'vaksinere' oss mot å omtale den andres

tro som mangelfull eller feilaktig.» [4] Religionsdialog er en krevende øvelse, og det er liten tvil om at Leirvik går langt for å komme muslimene i møte. For langt vil kanskje noen si. Det er ikke akkurat en offensiv misjonsstrategi som kommer til uttrykk her, men snarere en form for livssynsnøytral kulturrelativisme. Da er det kanskje ikke til å undres over at Klassekampens redaktør Bjørgulv Braanen trykker Leirvik til sitt bryst.[5] Igjen ser vi at interreligiøs dialog er en krevende øvelse, og at Leirvik stiller seg lagelig til for hogg fra begge sider, når han går inn i denne problematikken.

Møtet mellom kristendom og islam i et idéhistorisk perspektiv

Sentralt i fremstillingen står den historiske gjennomgangen av møtet mellom kristendom og islam fra starten på 600-tallet, erobringene av de gamle kristne kjerneområdene, via korstogene, og frem til i dag. Leirvik fremstiller historien nøkternt og saklig, med vekt på idéhistorien fremfor politiske forhold, og vi får et innblikk i møter mellom kristendom og islam, som for eksempel teologen Johannes av Damaskus (d. 725), og hans forståelse av islam som en heretisk bevegelse på linje med arianisme og nestorianisme.

Nettopp det idéhistoriske perspektivet gjør det mulig å trekke frem slike ting, uten at det hele drukner i beretninger om krigshandlinger og til dels brutale erobringer. Men gikk det virkelig så harmonisk for seg som vi kan få inntrykk av ved å lese Leirviks fremstilling?

Jeg er ikke i stand til å overprøve forfatteren her, men jeg innrømmer at jeg blir sittende igjen med en følelse av at forfatteren er litt vel harmoniserende her også, i sin iver etter å redegjøre for religionsdialogens

Muslimene er kommet for å bli, og dette vil føre til betydelige samfunnsmessige endringer...

Arbeid for dialog og fredelig sameksistens mellom kristne og muslimer er nødvendig, og her utgjør Oddbjørn Leirviks nye bok et viktig bidrag...

historie. Vi snakker om en politisk og religiøs bevegelse som ved krigshandlinger erobret store deler av de gamle kristne kjerneområdene, og selv om kristne, i likhet med mange jøder, fikk en viss beskyttelse i kraft av å være «bokfolk», så er det mulig å trekke frem nok av eksempler på at denne utviklingen langt fra har vært positiv. I dag blir mange kristne daglig diskriminert i den muslimske verden, og lever i konstant frykt for når neste voldelige angrep på de kristne kommer. En venn av meg som nettopp er kommet hjem fra Egypt, fortalte om et sterkt

...sentrale kristne og humanistiske verdier som menneskerettigheter og demokrati står fortsatt påfallende svakt i muslimske land, Tyrkia inkludert.

møte med koptiske kristne. En kopter han snakket med, sa at det nok er enklere å være kristen i Egypt enn i Europa, siden de tross alt lever i et samfunn som er opptatt av moral, og av å holde noe hellig utenom seg selv. Kopteren var undertrykt og diskriminert, men Europas gudløshet skremmer ham likevel

mer. Dette er et perspektiv som det er på sin plass å minne modernitetens forkjempere om, Leirvik inkludert, i sin iver etter å frigjøre mennesker fra «konservative krefter». Det er også et faktum at sentrale kristne og humanistiske verdier som menneskerettigheter og demokrati fortsatt står påfallende svakt i muslimske land, Tyrkia inkludert. Ifølge Leirvik skyldes dette en forsinket utvikling i de muslimske landene. Men er det så sikkert at utviklingen går i den retningen?

Når det er snakk om møter mellom kristne og muslimer, må vi ikke glemme den positive innflytelsen muslimsk kultur har hatt på vesten, blant annet på den kristne kulturen i middelalderen. Leirvik skriver balansert og godt om denne viktige delen av møtet mellom kristendommen og islam. Det er nok å nevne filosofene Averroës (1126-1198) og Avicenna (980-1037), og deres indirekte innflytelse på Thomas Aquinas (ca. 1225-1274).

Selv om det ikke gjaldt for Thomas, var det vanlig på kristent hold i middelalderen å gjøre som Johannes av Damaskus og se på «muhammedanerne» som heretikere på linje med for eksempel arianerne, og ikke som representanter for en ny religion. I den

sammenhengen gjør forfatteren likevel en feilslutning. I den delen av boken som omhandler trosdialog ut fra et systematisk og hermeneutisk perspektiv, trekker han en linje fra middelalderens forståelse av islam frem til vår egen tid, og får seg til å skrive følgende:[6]

«Når det gjeld katolske posisjonar, er det interessant å merke seg at dokumenta frå Det andre Vatikankonsilet generelt taler vel om islam. Ein prisar for eksempel muslimane si høgakting av Maria, men lar vere å seie noko om Muhammad. Kanskje nøler ein med å tale positivt om Muhammad fordi ei eventuell stadfesting av hans profetstatus kunne bli oppfatta som ein meir grunnleggande aksept av islam, på islam sine egne premisser?»

Dette er vel det som med et folkelig uttrykk kan betegnes som skivebom. Teologen Leirvik burde vite bedre enn å gjøre vurderinger av denne typen. Noen «stadfesting av Muhammads profetstatus» kan selvsagt av mange tungtveiende grunner aldri komme på tale fra katolsk hold. Det ville være å bryte fundamentalt med den kristne læren om Gud og troen på frelsen i Kristus.

På dette punktet lukter fremstillingen av en slags underlig form for synkretistisk ønsketenkning fra forfatterens side, men jeg er tilbøyelig til å se på det som et feilskjær. Han er for klok til å forvente at dialogen mellom kristendom og islam skal føre til slike resultater. Han gir da også heldigvis andre steder i boken uttrykk for at ekte trosdialog handler om respekt for andres standpunkter, uten nødvendigvis om å endre sine egne. Jeg tror derfor at vi ikke skal la forfatterens glipp på side 178 overskygge resten av bokens budskap.

Avslutning

Arbeid for dialog og fredelig sameksistens mellom kristne og muslimer er nødvendig, og i denne sammenhengen utgjør Oddbjørn Leirviks nye bok et viktig bidrag, som fortjener å bli lest av mange. Det vitner ikke minst urolighetene omkring publiseringen av karikaturtegninger av muslimenes profet Muhammed om.

Men Leirviks påstand om at forskjellene innad i religionene er vel så store som mellom religionene, er det etter min mening all grunn til å stille seg kritisk til. Selv om det i et religionshistorisk perspektiv er et slektskap mellom islam og kristendom, så er trosinnholdet

avgjørende forskjellig. En forskjell som også har å gjøre med den tydelige forskjellen mellom krigsherren Muhammed og mesteren fra Nasaret, og som også kommer tydelig til uttrykk ved tydelige innholdsmessige forskjeller mellom Koranen og Det nye testamentet. Selv

om det er begått mye vold og grusomheter i kristendommens navn, kan aldri disse legitimeres ut fra Jesu forkynnelse. Heldigvis har kristne og muslimer mye til felles, men også muslimene trenger Kristus. ●

Noter

- [1] Tallet for 1980 er hentet fra Leirvik, O. Islam i Norge. Oversikt, med bibliografi: <http://folk.uio.no/leirvik/tekster/IslamiNorge.html#statistikk>
Leirvik anslår samme sted at antallet muslimer i Norge var 115 tusen i 2003. (18.01.2006)
- [2] For en oversikt over Leirviks forfatterskap, se Leirviks internettside ved UiO: <http://folk.uio.no/leirvik/>.
- [3] Leirvik, O. Islam og kristendom. Konflikt eller dialog? (2006) 118.
- [4] Leirvik, O. "Hva sier kristne og muslimer om hverandre?" (2003): <http://www.islam.no/newsite/content/default.asp?Action=Article&nTopPage=4&nPage=4&nATID=218> (18.01.2006)
- [5] Se Braanen, B. i Klassekampen 17.2.2006: http://www.klassekampen.no/kk/index.php/news/home/artical_categories/kommentarer/2006/february/kulturkamp
- [6] Leirvik, O. Islam og kristendom. Konflikt eller dialog? (2006) 178.

MUHAMMED-TEGNINGENE

«Bak oss har vi noen nesten absurde dager: Norske flagg brent offentlig i fremmede land; folk ville ikke bli identifisert som nordmenn; ambassaden i Damaskus i brann. Jeg har reist mye rundt om i verden, men aldri kunnet forestille meg noe slikt. Og det mest absurde av alt: forårsaket av noen bilder gjengitt i den bittelille avisen «Magazinet». De fleste som har demonstrert mot Norge, har knapt visst hvor i verden Norge er, og ingen har tidligere hørt om 'Magazinet'!» skriver Torbjørn Olsen, katolsk sogneprest i Bodø og fast spaltist i *Avisa Nordland*.

Olsen skriver videre at det ikke er noen tvil om at svært mange muslimer hos oss har følt offentliggjørelsen av bildene krenkende både av Profeten og av egen identitet. «Da er det interessant og tankevekkende å se at denne hos oss minoritetsreligion i ukevis har klart å sette den politiske dagsorden på en måte som den statskirkelige majoritetsreligion bare kan

drømme om, til tross for at folk flest vil ha Den norske kirke.»

«Svært mange er enig i at det var 'galt' å offentliggjøre bildene. Men nesten alle er visst enig i at det som følge av ytringsfriheten ikke var eller burde vært 'forbudt'. Det må naturligvis alltid gå en grense mellom moral og jus. Men hvorfor nettopp her? En av mine mange politisk ukorrekte meninger er: 'Ytringsfriheten er i seg selv ikke særlig verdifull.' Men som instrument er den desto mer verdifull! Uten ytringsfrihet er nødvendig kritikk av politikk, religion og mye annet ikke mulig. Og uten ytringsfrihet er det vanskelig å utvikle tanke, kultur, vitenskap, filosofi og nyttig humor. Derimot har reklame og bakvaskelskampanjer begrenset eller ingen krav på ytringsfriheten som instrument.

I denne instrumentale forståelse av ytringsfriheten ligger også muligheten til å forvalte den med tjenlige grenser. For dersom den brukes til formål som ikke er særlig verdifulle,

ja, da er den ikke særlig beskyttelsesverdig. Karikaturer og satire er en viktig del av den offentlige debatt, men ikke nødvendigvis i enhver form og sammenheng. Skal vi fungere godt sammen som mennesker med forskjellig tro, ideologier, politikk, være-måter osv., må vi legge visse bånd på oss selv. Samspill i det offentlige rom som kun skjer på noens premisser, blir aldri ekte samspill. Derfor er også muslimenes og kristnes hellighets-opplevelse legitime og viktige bidrag til diskusjonen om nødvendige og tjenlige grenser,» fastslår Olsen. Som mener at det er «ingen god grunn til å gi opp en § 142 i straffeloven som taler om trosbekjennelse, troslærdom og gudsdyrkelse, og der det viktige utsagn er 'den som i ord eller handling offentlig forhåner eller på en krenkende eller sårende måte viser ringeakt for...' Gud kan klare seg utmerket uten slike bestemmelser, men tydeligvis ikke det mangfoldige fellesskap,» fastslår den katolske sognepresten i Bodø i *Avisa Nordland*.

karikaturstriden

EN KOMMENTAR-COLLAGE

Striden om Muhammed-karikaturene har satt i gang en livlig debatt om ytringsfrihet, blasfemi, religionsfrihet og legitim religionskritikk. Nedenstående 'collage' gir noen syn – ute og hjemme – på saken

Man bør være varsom når man velger skyteskive for satire, fremholdt kardinal Achille Silvestrini, tidligere prefekt for Vatikanets Kongregasjon for østkirken, i et intervju med den italienske avisen *Corriere della Sera*. Selv om det er tillatt å drive gjøn med prester eller islamske skikker, er det noe annet å angripe Gud, Koranen eller Allah. Ytringsfriheten må gå hånd i hånd med respekt, og Vesten bør begrense sin bekreftelse av friheten som en absolutt verdi, mener Silvestrini.

Også Romas hjelpebiskop, Rino Fisichella, er inne på frihetens grenser: Absolutt frihet eksisterer ikke, sier Fisichella i et intervju med avisen *Il Messagero*. Friheten er ikke ment å brukes mot andre, men til å støtte og hjelpe andre. Pressen må forstå at ytringsfrihetens rom begrenses av respekt for andre menneskers tro og overbevisning.

*

Bare ganske få engelske aviser trykket tegningene. *The Times* forklarte på lederplass den 3. februar hvorfor: Å trykke tegningene måneder etter den opprinnelige publiseringen, ville være å komme med en unødig og umotivert fornærmelse. Men, het det videre, muslimenes protester «ville vært mer tungtveiende om ikke bilder som virker dypt

krenkende på jøder og kristne regelmessig er å se i Midtøsten».

The Daily Telegraph forsvarte «retten til å fornærme», men valgte likevel ikke å trykke tegningene. *The Guardian* fastslo at ytringsfriheten er et viktig prinsipp, men tilføyde: «Det finnes begrensninger og grenser – her kommer både lovverk, skikk og bruk, prinsipper og skjønn inn i bildet.» Lederskribenten viste bl.a. til at avisen ofte har tatt opp saker som handler om barnepornografi, men hittil uten å gjengi slikt billedmateriale.

*

I en pressemelding den 2. februar fra Den Nordiske Bispekonferansen, som er fellesorgan for de katolske biskoper i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, heter det: «Den danske avisen *Jyllands-Postens* publisering av karikaturtegninger av profeten Muhammed har vakt stor oppmerksomhet blant muslimer og andre verden over. Mange har opplevd at deres religion har blitt angrepet og nedverdiget. Den romerskkatolske bispekonferansen i de nordiske land beklager dette angrep på religionen og den skade det utvilsomt har skapt blant våre muslimske venner. For det store flertall av mennesker er religionen noe som gir livet mening, og dens grunnsetninger er kilden til de

tradisjoner og regler som de lever etter. Gang på gang synes det som om visse opinionsdannere i Norden føler seg fullstendig fri til å si hva som helst uten å vise noen respekt for andre menneskers overbevisning og tro. Vi hilser velkommen en fri og åpen diskusjon som søker sannheten, men i en sammenheng og et klima av gjensidig respekt og kunnskap om hva det er man snakker om. Vår omtanke går til våre muslimske søstre og brødre, og vi forsikrer dem om våre bønner til den ene Gud som vi tror på, om at han vil støtte oss og gi oss sin beskyttelse.»

*

«Profetens lære må forstås på bakgrunn av hans egen tid hvor budskapet var rettet til et avgudsdyrkende folk, som han følte hadde tapt den ene Gud av syne,» skriver Amanullah De SONDY, forsker i muslimske studier ved teologisk fakultet ved universitetet i Glasgow. «Som skotsk muslim, føler jeg at jeg nærmest faller mellom to stoler: Jeg vet å verdsette den frihet og de rettigheter jeg som skotte nyter godt av, samtidig forstår jeg det sinne og de følelser muslimene viser.»

Både Koranen og islams historie viser at islams forhold til bilder ikke er så entydig eller strengt som det gis inntrykk av i dag: «Den tidlige islam under umayyadene, 661-750, hadde ingen problemer med billedlige fremstillinger, noe veggmaleriene, til dels ganske erotiske sådanne, i deres palasser vitner om... Spørsmålet i dag gjelder tegninger som setter profeten i et negativt lys i den hensikt å fornærme muslimer. Det er frykt for avgudsdyrkelse som ligger bak muslimenes syn på billedlige fremstillinger av profeten som totalt uakseptable. Men vil karikaturene få muslimer til å dyrke avguder? Og bør de virkelig la seg støte av den negative fremstillingen?»

Det er ikke uvanlig at profeter utsettes for spott og spe, og det skjedde også med Muhammed. De SONDY viser til en episode der Gud, via en engel, tilbyr Muhammed å ødelegge byen Taif fordi innbyggerne har stein-jaget ham, Muhammed, ut av byen. Muhammed avviser Guds tilbud og sier at det sto innbyggerne fritt å godta eller forkaste hans budskap, men at han fortsatt hadde håp om at deres etterkommere i fremtiden ville komme til å tro på Gud.

«Denne ydmyke og tilgivende holdning fra

Muhammeds side står i skarp kontrast til de voldspregede plakater og bannere ekstremistiske muslimer vifter med i dagens demonstrasjoner,» skriver De SONDY. «Muslimer verden over har rett til å demonstrere mot det de føler er støtende, men det må skje på fredelig vis.» Og de egentlige beveggrunner bak demonstrasjonene later til å være «spørsmål om makt og identitet. Karikaturensaken har gitt ytterligere autoritet til imamer, geistlige og såkalte lokale ledere i den muslimske verden – de har brukt denne anledningen til å samle muslimer verden over om en høyst følelsesladet sak.» Hele affæren viser disse angivelige ledernes «manglende evne eller vilje til å ta tak i de virkelige problemer dagens muslimer står overfor,» skriver De SONDY, «og i stedet for å bygge og sikre broer over til den ikke-muslimske verden, ødelegger de dem. Målet er å bringe islam tilbake til en romantiserende middelalderversjon av 'islamsk' identitet, der 'vi' står mot 'dem'.»

Islam dreier seg om «*ihsán*», det vil si å gjøre forholdet til Gud stadig vakrere, derfor bør muslimer ikke kaste bort tiden med slikt som ikke berører dette sentrale, skriver De SONDY. De eneste som har noe å vinne på denne kontroversen, er «folk som Jean-Marie Le Pen og Nick Griffin, som tilhører politiske partier som lenge har krevd at alle muslimer bør fjernes fra det 'hvite kristne' Europa.» Man får håpe, avslutter De SONDY, «at fornuftens og fredens stemmer vil seire på begge sider. Hvis muslimene virkelig ønsker å vise sin kjærlighet til profeten, må de følge hans vei: 'Hold deg til tilgivelsen (O Muhammed), innskjerp godhet og vend deg bort fra de uvitende' (Koranen 7,199).»

*

Mange har bedt om å få vite hva Den Hellige Stol mener om den senere tids publisering av bilder som krenker enkeltes eller hele fellesskaps religiøse følelser, sa Den Hellige Stols pressetalsmann Joaquin Navarro Valls ved en pressekonferanse den 4. februar. «Ytringsfriheten omfattes av Menneskerettighetserklæringen, men innebærer ingen rett til å krenke troende menneskers religiøse følelser, et prinsipp som selvsagt gjelder alle religioner,» sa Navarro Valls. Visse former for «overdreven kritikk eller harselas vitner om sviktende menneskekjærlighet og kan til tider utgjøre en

uakseptabel provokasjon... historien lærer oss at det ikke er slik man leger sårene i folkenes liv.» Men «man kan ikke stille et lands offentlige institusjoner til ansvar for krenkelser som en person eller en publikasjon har gjort seg skyldig i», med mindre krenkelsene er i strid med landets lovverk. Vatikanet tar avstand fra voldelige protestaksjoner i religionens navn, understreket Navarro Valls, «slike aksjoner svikter den respektive religions sanne ånd». Intoleranse er alltid en trussel mot freden, «uansett om den er en aksjon eller en reaksjon».

*

Den tyske ukeavisen *Die Zeit* trykket en av tegningene, «og det var riktig å gjøre det», skriver Thomas Kleine-Brockhoff, leder for avisens kontor i Washington D.C., i et oppsett i *Washington Post*. Avisen ville i utgangspunktet ikke trykket karikaturene om de var blitt tilbudt dem, for ikke å oppildne opinionen, «men kriteriene forandrer seg når stoff som i utgangspunktet anses som fornærmende, blir nyhetsstoff... men å publisere, er ikke det samme som å godkjenne», skriver Kleine-Brockhoff. Som minner om at de muslimske regjeringene som nå i religionens navn protesterer mot karikaturene, selv undertrykker religiøse minoriteter i sine respektive land. «Er det tilrådelig å tolerere intoleranse?» spør Kleine-Brockhoff.

*

«Religionskritikk har en lang historie i Frankrike,» skriver Alain Woodrow under overskriften «Hellig og profant» i *The Tablet* (11.2.06); Woodrow er bladets Frankrike-korrespondent. «Den katolske kirke har lenge regelmessige vært skyteskive for anti-klerikale angrep. En provoserende reklameplakat i 2002 for Constantin Costa-Gavras' film *Amen*, (som anklaget kirken for hemmelig samarbeid med naziregimet) med et kors formet som et hakekors, pådro seg de katolske biskopenes vrede, og i 2005 saksøkte de en motetegner som i reklameøyemed hadde fikset på Leonardo da Vincis 'siste nattverd' og erstattet Kristus med en kvinne. Biskopene hadde, i 1966, opprettet et overvåkingsorgan, *Croyances et Liberté*, som skal se til at 'blasfemiske' kritikere av katolisismen må svare for seg i retten.»

Frankrikes protestanter har et mer tolerant standpunkt, skriver Woodrow. Et sentralt

medlem av Den protestantiske Føderasjon sier det slik: «I en sekulær republikk er intet hellig... og hverken bilder av profeten Muhammed eller den siste nattverd er i seg selv hellige.» Redaktøren for den protestantiske ukeavisen *Réforme* skriver at «Kristus tilhører ikke oss», og at «vi ikke har eksklusive rettigheter til hans bilde. Troende som elsker Kristus, bør ikke uroe seg over dem som latterliggjør ham. Vi er kalt til å være hans vitner, ikke hans forsvarere».

Karikaturstriden gjør det nærliggende å trekke frem «andre ofre for ekstreme muslimske reaksjoner på kritikk», skriver Woodrow. «Blant dem finner vi Salman Rushdie, dømt til døden av Ayatollah Khomeini for boken *Sataniske vers*, gynekologen Taslima Nazreen, Bangladesh, som i 1993 ble truet med døden for romanen *Skammen* (om muslimske ekstremisters forfølgelse av en hindu-familie), og som fikk asyl i Sverige, og Nasser Aboud Said, professor i Kairo, fengslet i 1955 for frafall grunnet sin filologiske forskning på Koranen. Han flyktet med sin kone til Holland da paret ble dømt til å skilles på grunn av Suids angivelige frafall fra islam.»

Karikaturstriden avslører «den totale 'ikke-forståelse' mellom vestlig og muslimsk mentalitet», skriver Woodrow. «På den ene side demokratiets sakrosankte prinsipp om ytringsfrihet, som i Voltaires versjon lyder 'Jeg er uenig i det du sier, men vil forsvare din rett til å si det, om det så skal koste meg livet.' På en annen side den teokratiske prinsipp som hevder at alle, troende eller ei, må rette seg etter troens påbud. Kirkens lære pleide å være at 'feiltagelser har ingen rettigheter' – en farlig rettferdiggjørelse av heksejakt og inkvisisjon,» ifølge Woodrow.

«En fri presse er utenkelig i den muslimske verden,» skriver Woodrow, «men ikke bare det: de politiske og religiøse ledere tror ikke at den virkelig eksisterer i Vesten – det viser den saudiarabiske utenriksministers noe underlige henvendelse til paven om å stanse publiseringen av karikaturene, i den tro at paven har verdslig jurisdiksjon over alle europeere. Den eneste dissenterende arabiske mediestemme i denne saken ble raskt bragt til taushet. Redaktøren i et jordansk magasin trykket 'turban-bombetegningen' og spurte: 'Hva er mer ødeleggende for islam: en dårlig karikatur eller bilder av gisseltagere som kutter ofrenes struper *live* foran kamera?' Redaktøren ble prompte arrestert, og bladet forbudt.»

Hva så med humoren, som jo var starten på hele karikaturkontroversen? spør Woodrow avslutningsvis. «Selv i de beste tider, er forholdet mellom religion og latter ikke helt uanstrengt, men mange høyst åndelige tenkere og kommentatorer hevder at latter spiller en viktig rolle når det gjelder å stikke hull på et oppblåst ego, og at den er den beste motgift mot intoleranse, puritanisme og selvhøytidelighet... Humor er første skritt på ydmykhetens vei.»

*

«Når vestlige aviser med loven på sin side offentliggjør ord eller bilder som støter – uansett hvor unødvendige, ufølsomme eller respektløse de måtte være – bør vestlige regjeringer tenke seg nøye om før de tar avstand fra dem,» skriver *The Economist* på lederplass. «Ytringsfriheten, inklusive retten til å gjøre narr av en religion, er ikke bare en hardt tilkjempet rettighet, men selve den frihet som definerer de liberale samfunn. Når denne friheten trues ad voldelig vei, er det regjeringenes jobb å forsvare den uten reservasjoner. Det tjener dem til ære at flesteparten av det kontinentale Europas politikere gjorde nettopp det. Den franske innenriksminister, Nicolas Sarkozy, formulerte det storartet: Han foretrakk, sa han, 'karikaturens eksesser fremfor sensurens ditto', mens president Jacques Chirac senere ødela det hele ved å fordømme karikaturene som 'åpenbar provokasjon'.»

Avslutningsvis minner lederskribenten om at «ytringsfrihet er ikke bare en bærebjelke i vestlige demokratier, like hellig på sitt vis som Muhammed er for fromme muslimer. Den er også en frihet millioner av muslimer etterhvert har fått nytte godt av eller håper å kunne nytte godt av. Når alt kommer til alt er kanskje styrkelse av ytringsfriheten vårt beste håp når det gjelder å unngå den 'uforståelse' som kan føre til konflikt mellom sivilisasjoner».

*

«De forfattere som nylig rykket ut til forsvar av ytringsfriheten, sa det som norske mediefolk, kulturarbeidere og politikere burde ha uttalt unisont og klart. I stedet fikk vi en unnfalighet som i realiteten ga Islamsk Råd og andre med lignende ambisjoner, mulighet til å medredigere norske aviser. De fleste vet selvsagt

at ytringsfriheten ikke er total og ubegrenset, men det er ikke lenger dette det dreier seg om,» skriver Jahn Otto Johansen i Aftenposten-spalten «Signert».

«De ytterliggående muslimer som har kjørt karikaturensaker for mer enn den er verdt, sitter vel nå og ler av oss. Det er deres provokasjoner og løgnaktigheter som har gjort én fjær til fem høns. Det er nå grundig dokumentert at danske imamer dro Midtøsten rundt og viste frem ikke bare de karikaturer som virkelig hadde stått i Jyllandsposten, men også tegninger avisen ikke hadde gjengitt. Vi vet også at et fotografi av en mann med en grismaske ikke hadde noe som helst med Muhammed eller Danmark å gjøre, men stammet fra en grisefest i Frankrike... Jeg har sammen med arabisktalende venner opplevd at enkelte norske muslimer uttrykker seg mer opphisset og opphissende i arabiske fjernsynssendinger enn de gjør i Norge,» skriver Johansen.

Han mener «de politisk korrekte i Norge og Europa har spilt fallitt». Det er ikke imamer «som taler med to tunger», som trenger vår støtte, men folk som den myrdede filmmannen Theo van Gogh, den mordtruede somalisk-nederlandske Hirsi Ali og forskeren Neclar Kelek, som «ut fra egen bakgrunn skildrer gammeldags tyrkisk familiekultur med tvangsekteskap og undertrykkelse».

Om tilløp til å ville vekke vår sovende norske blasfemiparagraf, skriver Johansen: «For religiøse fundamentalister er alt de ikke liker, blasfemisk. Det har vi sett talløse eksempler på opp gjennom historien. For ikke så mange år siden stilte multikunstneren Børre Lund ut sine Jesus-skulpturer i Polen. Det vakte polske katolikkers hellige vrede og raseri.»

«Vi må stå imot presset fra alle slags fundamentalister – muslimske, kristne, jødiske og hinduer,» avslutter Johansen. «Det gjør vi blant annet ved å publisere blasfemiske tekster og tegninger.»

Augustin – menneske eller kirkefader?

DEN HELLIGE AUGUSTIN OG VÅR TIDS «UROLIGE HJERTE» (DEL II)

REIDAR AASGAARD

«Noen tider er likevel slik at vi i større grad enn ofte ellers kan kjenne oss igjen i dem – det gjelder for Augustin og hans samtid i det femte århundre av vår tidsregning,» skrev Reidar Aasgaard i første del av denne artikkelen (St. Olav 1-2-06). Han skisserte Augustins søkende livsvei, en vei bort fra hans kristne barndom til ateisme, men ad omveier til en sterk omvendelsesopplevelse. «Det stykket han har gått, har delvis vært på villspor,» skrev Aasgaard, «men han er nå på veien igjen... som en pilegrim på vandring mot sitt evige mål.»

Kirkefaderen

Kanskje kunne vi ha stanset her, nå som det «urolige hjerte», fattiggutten, har funnet frem? For med dette har vel Askeladden vunnet prin-sessen og kongeriket og et liv i lykke alle sine dager?

Men det er ikke mulig å stanse ennå. Det er likevel ikke så enkelt at det urolige hjertet nå har funnet endelig ro. For også etter dette, og kanskje nå enda mer, er Augustin i hvileløs aktivitet. Han går inn i andre hovedlivsfase, den som gjør at han for ettertiden er blitt kalt *kirkefader*. Som oftest når man leser om Augustin, blir livet hans delt inn i to skarpt atskilte deler: Mennesket, den unge Augustin før omvendelsen, og så kirkefaderen etter. Og det er riktig – ytre sett – at det er

en markert forskjell. For i denne nye fasen kastes Augustin inn i offentlighetens lys og involveres i en rekke kirkelige oppgaver og stridigheter. Han blir vigslet til prest allerede etter få år, og så – 41 år gammel – til biskop i kirkehovedstaden Hippo, der han residerer i 35 år, helt til sin død i 430.

Han utfolder seg blant annet som forkynter og teologisk tenker. Han skriver bibelkommentarer, en prekenlære, dogmatiske avhandlinger, filosofiske traktater og brev. Skriftene hans – det meste er bevart – er usedvanlig omfangsrrike. Han er på stadig reise-fer, administrerer sin egen menighet og brukes som rådgiver av kirkeledere og av de romerske myndigheter. Etter hvert fremtrer han som den ledende biskopen i den afrikanske katolske kirke og som en av de aller fremste teologer i den vestlige kirke overhodet på denne tiden.

I perioder tok lærestrid mye av energien hans. Han var viljesterk, og så det som en oppgave å være den katolske tros og kirkes

Reidar Aasgaard er dr. theol. og forsker ved menighetsfakultetet; arbeider med et prosjekt om barn i den tidlige kristendom

forsvarer. Han ble raskt trukket inn i den langvarige konflikten mellom den katolske og den donatistiske kirke. *Donatistene* kjempet for en «ren» kirke. De hyllet martyriet, hadde en streng kirketukt og mente at dåp og nattverd var ugyldige når de ble utført av prester som hadde begått alvorlige synder. Fordi bevegelsen også artet seg som en slags nordafrikansk opprørsbevegelse, ble den bekjempet av de romerske myndigheter. Striden utfoldet seg både i ord og voldshandlinger, inntil den katolske kirke etter hvert fikk overtaket, ikke minst takket være Augustins innsats. Konflikten dreide seg om viktige spørsmål. For å si det enkelt: Skulle kirken tilhøre dem som hadde sitt på det tørre i tro og liv; eller skulle den også være kirke for dem som feilet, og til og med feilet grovt? Augustin sto tydelig på det siste standpunktet – og hans syn kom til å få avgjørende betydning for kirkens holdning til slike spørsmål også i ettertiden.

Ikke før har han lagt bak seg denne striden, så er han inne i en ny, denne gang mot *pelagia-nerne*. Denne bevegelsen ble startet av den irske munken Pelagius, som virket i Roma omkring 410 og øvde stor innflytelse. Pelagius hevdet menneskets frie vilje overfor Gud. Mennesket har i enhver situasjon muligheten – og egentlig evnen – til å gjøre det gode. Synden består i enkelthandlinger, den er ikke en tilstand. Frelsen avhenger for Pelagius først og fremst av menneskets egen viljesavgjørelse. Augustin opponerte sterkt mot dette. Han fremhevet at mennesket bare kan bli frelst gjennom Guds handling og understreket at alle blir født som falne mennesker. Også nå dreide striden seg om store spørsmål, bl.a. synet på mennesket og på frelsen: Er mennesket helt avhengig av Gud i livet her og nå, og i forhold til det evige? Eller er mennesket egentlig i stand til alltid å handle og leve rett selv – nærmest å frelse seg selv? Augustin hadde et skarpt blikk for menneskelig skrøpeligheit: Mennesket er ofte ikke bare ute av stand til å gjøre det gode, det vil ofte heller ikke gjøre det gode. Og det er bare Gud som kan bryte dette mønsteret i mennesket.

Fordi Augustin ga en tydelig retning for kirken i slike spørsmål, og i flere andre, har han hatt en enorm historisk betydning. F.eks. ville ikke Luther og reformasjonen, som har betydd så mye i norsk historie, vært tenkelig uten impulsene fra ham. Fremdeles er man i dag

opptatt av å utvikle Augustins tanker videre på mange områder.

Det vandrende gudsfolk – De civitate Dei

Ytre sett går det altså et klart skille midt i Augustins livsløp, mellom mennesket før omvendelsen og kirkefaderen etter. Men gjelder dette skillet også *indre* sett? Jeg mener at vi også her finner igjen det samme urolige hjertet, men på en litt annerledes måte. Riktignok er mye

forandret. For Augustin har som biskop fått en ny funksjon, det er forventet at han skal utøve myndighet og gi svar på spørsmål om tro og liv. Og han kunne også gi svar på mye. Men det er likevel ikke rett å si at han går fra å være et søkende menneske, fra å være den som har de mange spørsmål, til å bli den som har alle svarene, en gang for alle. Vi møter fremdeles et menneske på reise, et menneske med et urolig hjerte.

Den beste illustrasjonen av dette er hans alderdoms storverk, de 22 bøkene i *De civitate Dei* (Guds by, også kalt Gudsstaten), påbegynt da han var nærmere 60 og først fullført da han var 72. I dette verket har han satt sammen og skapt en storslagen helhet ut av mange av de store temaene han gjennom livet tumlet med. Dette er et skrift Augustin skriver nærmest på vegne av kirken. En viktig del av det er oppgjøret med det gamle hedenske samfunn og kulturarv. Da Roma ble herjet av vandalene i 410, ga mange «den kristne tid» skylden for ulykken. Men Augustin bruker verket for å vise at Romerrikets nedtur heller var en frukt av romernes egne handlinger og holdninger og deres egen religion og filosofi.

Men enda viktigere i dette verket er likevel bildet Augustin tegner av *kirken*. Kirken er en pilegrim på vandring fra historiens begynnelse til tidens ende. Kirken er et fellesskap av mennesker med en felles tro og et felles mål. Denne gudsbyen, som Augustin

Skulle kirken tilhøre dem som hadde sitt på det tørre i tro og liv; eller være kirke også for dem som feilet... til og med grovt?

I biskopen Augustin møter vi fremdeles et menneske med et urolig hjerte.

kaller den, er likevel ikke det samme som den synlige kirken. For også andre mennesker hører til i den, på mer skjult vis. Ja, til og med englene er en viktig del av den – den består av alle dem

*I storverket
«De civitate Dei»
tegner Augustin
bildet av kirken
som en pilegrim
på vandring...*

som tilhører Gud. Guds by favner altså på tvers av rommet, av det synlige og det usynlige. Men gudsbyen er heller ikke bare noe usynlig, bare et åndelig fellesskap. For den er også til stede i verden gjennom det synlige kirkefellesskap. Men som synlig kirke vil den alltid romme både rettferdige og urettferdige,

og det kan derfor aldri settes et likhetstegn mellom den jordiske kirke og gudsbyen.

Gudsbyen har også et motstykke, nemlig den *jordiske* by. Heller ikke den er det mulig å avgrense tydelig. Men den er særlig representert av historiens stormakter, i den siste perioden av Romerriket. Disse to byene ligger så i strid med hverandre. Den jordiske by bruker stadig makt mot gudsbyen og dens medlemmer, men også mot sine egne. Gudsbyen derimot framstår som en lidende og kjempende, ofte skrøpelig kirke – som en pilegrim som hører til i verden, men som likevel ikke er av verden.

Man kan, mener Augustin, følge sporene av disse to byene opp gjennom hele historien, både i bibelhistorien og ellers. Og det er blant annet dette han forsøker å gjøre i verket – selv om sporene ifølge ham ikke alltid er like tydelige. Han legger vekten på guds-

*... åpen mot
samtidens kultur,
samtidig som han
også er kritisk
overfor den.*

byen, den som er pilegrim i verden. Gjennom hele tolv bøker skildrer han denne byens ferd. Fire bøker handler om dens opprinnelse i skapelsen, fire om dens vei gjennom historien, og fire om målet for pilegrimsreisen.

Det er interessant å merke seg at Augustin innleder *De civitate Dei* med å vise til det samme skriftordet som han gjorde i *Bekjennelser*, nemlig ordet om at «Gud står de stolte imot, men de ydmyke gir han nåde». Akkurat som dette på en måte var overskriften over hans egen, personlige livsvei, er den det

også over veien som gudsfolket, kirken går. Han sier:

Jeg vet hvor krevende det er å skulle overbevise de stolte om kraften i ydmykheten. For den rager høyt over all verdens tinder – dem tærer tiden bort. Menneskene kan ikke selv tilrane seg denne kraften, hovmodige som de er. Bare Gud kan skjenke den, av sin nåde. For det er han som er konge og grunnlegger av byen jeg skal skrive om. Og det er han som i sitt folkes hellige Skrift har åpenbart den guddommelige lov som lyder slik: «Gud står de stolte imot, men de ydmyke gir han nåde.» (DCD, forordet)

Kjærligheten: menneskets vei og mål

Hva er det så som særpreger disse byene, og som skiller dem? Skillet har å gjøre med deres hjerte. Når Augustin skriver om de to byene, er han ute etter få fram den grunnleggende drivkraften i menneskehjertet, og hvordan den kommer til syne i menneskeheten. Denne grunnleggende drivkraften er kjærligheten: Mennesket er et «elskende vesen.» Det søker etter det som er aller mest verd å elske, og først når det finner dette, finner det seg selv og sin plass i tilværelsen. Målet for menneskets kjærlighet går under mange navn: lykke, salighet, fred, det største gode – det rette navn og mål er i siste instans Gud.

Men mennesket kan elske på to måter. Kjærligheten kan ha to retninger, en god og en ond: Mennesket kan elske sine medmennesker og Gud, eller det kan elske seg selv og det onde. Det første ytrer seg i ydmykhet og nestekjærlighet, det andre i hovmod og herskesyke. Disse to formene for kjærlighet er det som karakteriserer de to byene. Men her i verden er likevel de to blandet sammen slik at det ikke er mulig å si sikkert hvem som hører til hvor. Det er det bare Gud som vet. Augustin summerer dette opp slik:

To slag kjærlighet har altså formet to byer: Den jordiske by elsker seg selv og forakter Gud, den himmelske elsker Gud og likefrem forakter selvskhet. Den ene roser seg av seg selv, den andre av Herren. Den ene søker ros fra mennesker, den andre finner sin ros i Gud som samvittighetens beste vitne. Den ene løfter sitt hode i ærekjærhet, den andre sier til sin Gud: «Du er min ære, du løfter mitt hode.» ... Herskelysten hersker over den ene by, både dens ledere og de riker den undertrykker. I den andre tjener de hverandre i gjensidig kjærlighet, lederne med klokskap og

undersåttene i lydighet. Den ene by beundrer de mektiges styrke, den andre sier til sin Gud: «Herre, min styrke, deg vil jeg elske.» (DCD 14,28)

Tanken om menneskehjertet og dets lengsel, dets kjærlighet, kjenner vi igjen fra Augustins beskrivelse av seg selv i *Bekjennelser*. Men nå er denne tanken flyttet over på allment plan, til å gjelde alle menneskers hjerte og til alle tider.

Augustin legger mye vekt på å skildre pilegrimsbyens vandring gjennom historien, og hvordan dens kjærlighet kommer fram der. Men enda mer vekt legger han likevel på å beskrive gudsbyens mål. Og hva er så det? Jo, det er den evige fred med Gud. Dette er en fred alle mennesker dypst sett lengter etter – også når de ikke er klar over det selv. Det er en fred som man kan ane allerede her og nå, men bare stykkevis og delt. For samfunnet, menneskeli-vet, de nære fellesskap, ja, også det enkelte menneske er preget av indre splid og strid. Den virkelige fred får kirken først ved historiens slutt, når gudsfolkets pilegrimsvandring er over. Augustin skildrer denne freden flere steder i *De civitate Dei*, men særlig mot slutten:

I denne byen vil salmeordet bli oppfylt: «Vær stille og se at jeg er Gud.» For da har vi den fulle, sanne sabbat, den som er uten kveld og som Herren foreskrev, den gang han skapte verden: «Og Gud hvilte den sjuende dagen etter at han hadde gjort alt dette. Gud velsignet den sjuende dagen og lyste den hellig. For den dagen hvilte Gud etter det verk han hadde gjort da han begynte å skape.» Det er vi, vi som vil være den sjuende dagen, når han har velsignet og helliget oss fullt og helt. Der skal vi være stille og se at han er Gud. En gang ville vi selv være guder. Det var da vi falt fra ham og lyttet til forførerens ord: «Dere vil bli som guder.»... Men når han fornyer oss og fullbyrder sin store nåde mot oss, da skal vi være stille og se at han er Gud. Da skal han fylle oss og være alt i alle.

... På den dagen skal vi være stille og bare se. Da skal vi se og elske. Da skal vi elske og lovprise Gud! Se, målet uten mål! For dette er vårt mål: å nå frem til det rike som er uten mål og ende! (DCD 22,30)

Augustin: menneske og kirkefader

Det er tydelige forskjeller mellom den unge Augustin slik vi møter ham i *Bekjennelser*, og kirkefaderen i *De civitate Dei*. I den første forteller han om en enkelt person, i den andre

Relevant litteratur

Augustin: *Bekjennelser (Bok I-X)*, oversatt og med innledning av Oddmund Hjelde, Oslo: Aschehoug/Thorleif Dahls kulturbibliotek, 1992.

Augustin: *Bekjennelser*, utvalg av tekster ved Caroline White, norsk oversettelse og innledning ved Oddmund Hjelde, Oslo: Verbum, 2001.

Augustin: *Confessiones (Bok I-IX)*, omsett av Åsmund Farestveit, med innleiing og merknader av Einar Molland, Oslo: Samlaget, 1965.

Augustin: *De civitate Dei – Gudsstaten eller Guds by*, innledning, utvalg og oversettelse ved Reidar Aasgaard, Oslo: Pax, 2002.

Eriksen, Trond Berg: *Augustin. Det urolige hjerte*, Oslo: Universitetsforlaget, 2000.

Fitzgerald, Allan D. (utg.): *Augustine through the Ages: An Encyclopedia*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1999.

om et helt folks historie. I den ene er han «psykologen» som analyserer seg selv og sitt indre. I den andre er han «tenkeren» som analyserer kulturen og samfunnet. Likevel er fellestrekkene mellom de to verkene slående. Tross forskjeller: Det er den samme person vi gjenkjenner begge steder. Begge bøkene handler om en reise, en pilegrimsvandring – i det ene tilfellet for en enkelt person, i det andre for et helt folk. Men reiseruten er den samme: fra Gud, ut i verden, tilbake til Gud.

Begge bøkene er også et oppgjør med fortiden, en brytekamp mellom den gamle verdens livssyn og en fremvoksende kristentro. I begge verk viser Augustin seg åpen mot samtidens kultur, samtidig som han også er kritisk overfor den. Han tar innover seg «tiden», med både vilje og evne til å diskutere grunnleggende livsspørsmål – også han er på vei.

Men først og fremst handler begge bøker om å bygge opp noe nytt, en ny identitet. I *Bekjennelser* beskriver han et enkelt menneskes utvikling fram mot et avgjørende gjennombrudd, i *De civitate Dei* gjør han det samme for et helt fellesskap. Men i begge tilfeller handler det om en vei der menneskene finner Gud – og seg selv – gjennom gradvis modning, som en pilegrim i livet og verden.

Vår tids urolige hjerter

Hvis vi til slutt skal trekke noen linjer til vår tids

urolige hjerter: Hva kan Augustins tanker om mennesket som pilegrim ha å si i dag? Jeg vil her stanse kort ved tre ting.

1. Det ene er at Augustin setter pilegrimstanken inn i en dobbel sammenheng, en individuell og en kollektiv. Hvert enkelt menneske har sin vei å gå, hvert kristenmenneske har en reiserute som er dets egen, og som bare det selv kan gå. Men samtidig er dette en vei som hører til i et fellesskap av gudsbyborgere, i kirkens fellesskap, blant medvandrere som hjelper hverandre fram. For Augustin er den kristne pilegrimsvandringen hverken en egotripp eller å være gratispassasjer på andres

lass. Det er å være et enkeltmenneske på reise – sammen med andre medvandrere. «Jeg» og «vi» hører uløselig sammen.

2. Det andre er dette at Augustin gir rom for at mennesket er på vei, og at dette har verdi i seg selv. Både som enkeltmenneske og fellesskap går

den kristne og kirken gjennom en utvikling, en vekst. Dette er en ferd som er ledet av Gud, selv om mennesker ikke er i stand til å se dette klart. Og på denne veien er det rom for det stykkevis, for å tenke og famle seg fram, for å feile og å falle – kort sagt for å være menneske i all dets skrøpelighet. Augustin ville hatt en viss forståelse for ordet om at «veien blir til mens vi går», og at menneskehjertet – i denne forstand – er urolig fra vår fødsel og til vår død.

Luther og reformasjonen, som har betydd så mye i norsk historie, ville vært utenkelige uten impulsene fra Augustin.

3. Det tredje må likevel med. Og det er at vi mennesker for Augustin ikke bare er på vei. Vi har også et mål, som enkeltmennesker og som fellesskap. Ofte er det i dag en idyllisering og idealisering av det å være på vei. Som om livet var en hobby, et interessant tidsfordriv, der én virksomhet kan være like grei som en annen. Men Augustin mener at det bak all denne menneskelige aktivitet, bak all uroen og lengselen, finnes et mål som er mulig å nå, og som er felles for alle. Og dette er et mål som mennesket skal sette alt inn på å nå. Vi kan ha ulike måter å beskrive dette målet på, mange måter å si det på, avhengig av hvem vi er og hvor vi er i livet – Augustin kaller det hvilen i Gud, den evige fred, den fred som overgår all forstand.

*

Vi slutter med de to siste versene i Jens Bjørneboes *Mitt hjerte*. I diktet står «hjerter» i entall, men det handler selvsagt om alles hjerter, om våre urolige hjerter. Sannsynligvis ville også Augustin kunne kjent seg igjen i disse ordene:

*Så tok jeg i hånden den fattiggutt
og talte til ham: Du vet at du er
den eneste ting ved meg selv jeg har kjær.
Din far har du søkt både fjernt og nær.
Han er ikke her.*

Din far han bor bak blåner syv.
Der har han det vakreste slott som fins,
og finner du dit, blir du glad til sinds.
Mitt hjerte, mitt hjerte, da blir du prins.

lovprisning, askese og glede ved verden

OM IGNATIUS AV LOYOLA

ARTIKKEL NR. 3 I SERIEN «ÅNDELIG FORBILDER FOR VÅR TID»

Da Jesuitten Karl Rahner, en av Den katolske kirkes mest fremtredende teologer i siste halvdel av forrige århundre, skulle forklare impulsene bak et livslangt teologisk prosjekt med utgangspunkt i hverdagslige erfaringer, sa han:

«Jeg tror at sammenlignet med annen filosofi og teologi som har hatt innflytelse på meg, er det ignatiansk spiritualitet som har vært viktigere og mer betydningsfull. Men for å være ærlig er det ikke 'enkeltjesuitter', åndelige veiledere, retrettleidere og andre som har gjort et overveldende inntrykk på meg... Jeg tror det er Ignatius' egen spiritualitet, som læres gjennom bønneerfaring og religiøs forming, som til syvende og sist var mer betydningsfull enn all lærd filosofi og teologi, både innenfor og utenfor ordenen.»

Ignatius av Loyolas innflytelse på jesuitterordenen er velkjent og ligger til grunn for jesuittenes selvforståelse som handlingsorienterte hverdagsmystikere – *in actione contemplativus*. Men ignatiansk spiritualitet er populær i mange kretser utenfor jesuittene i dag. Svært mange lutherske prester gjør seg nytte av den åndelig veiledning i ignatiansk ånd som flere av St. Joseph-søstrene her

hjemme tilbyr. Og den lutherske teologen Kjell Nordstokke påpeker at viktige teologiske impulser i vår tid som frigjøringsteologien, neppe kan forstås uten at man setter seg inn i grunntrekkene i ignatiansk spiritualitet.

Hva er det i Ignatius' åndelige testamente som selv i dag gir grobunn for slike betydelige impulser?

Ære, askese og glede over verden

Stifter og første generalforsender for jesuittene (Jesu selskap – *Societas Jesu*), Iñigo Lopez, ble født i 1491 av velstående foreldre på slottet Loyola, som ligger nord i Spania. Lite tydet tidlig i livet hans på at han en dag kom til å bli en helgen. Selv om han kom fra en familie hvor lojalitet til den katolske kirke spilte en stor rolle, ble han etter sin fars død i 1507 satt i militærtrening for å bygge en karriere innen politikk og offentlig administrasjon. Iñigo, som senere skulle ta navnet Ignatius, var stolt av sin våpenferdighet og interesserte seg sterk for datidens verdslige sysler.

Vendepunktet i hans liv skjedde etter at han

Brynjulf Norheim er universitetslektor og rådgiver ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo; studier i filosofi og katolsk teologi i Irland og Belgia..

som soldat ble såret mens han forsvarte byen Pamplona mot franskmennenes invasjon i 1521. Franskmennene, som vant slaget, lot ham reise hjem til familien sin for å lege såret etter en kanonkule som hadde truffet bena hans. Som et utslag av forfengelighet lar han det ødelagte benet brytes opp på nytt og strekkes for å se

penest mulig ut. Det er i løpet av sykeleiet at han først blir kjent med kristen fromhet, og det kom til å endre livet hans for alltid.

Datidens litteratur, som for det meste besto av rid-

...jesuittenes
selvforståelse...
handlingsorienterte
hverdagsmystikere

deromaner, og hans egne dagdrømmer fylte ham med intens, men kortvarig og utilfreds glede, mens derimot en kristen klassiker som Thomas à Kempis' *Kristi etterfølgelse* etterlot en vedvarende glede, som følte som ild i brystet, og som ikke falmet over tid. Gleden ved å lese om åndelige forbilder og deres strev etter hellighet fylte ham med mot, håp, fred og tilfredshet. Denne vekslingen mellom kortvarig og vedvarende glede vil senere danne ryggraden i jesuittenes daglige meditasjon, som forsøker å skjelne mellom de sjelelige bevegelser som drar oss mot Gud, og de som trekker mennesket bort fra Gud (*å skjelne åndene*). Når Ignatius etter hvert blir frisk, beslutter han å ta avstand fra sitt tidligere liv og legger ut på en pilegrimsreise til Det hellige land. Ved Montserrat gir han bort alle sine klær, penger og våpen og tar på seg en pilegrimsdrakt

av strie. Han reiser til Manresa, hvor han hadde tenkt å bli i et par dager. Det ble et opphold på elleve måneder, hvor han tyner kroppen med askese og overlever ved å tigge. I tillegg til syv timer daglig bønn på knærne leser han

bli kvitt unødvendig
åndelig bagasje
og tilegne seg Guds vilje,
som er så uendelig mye
bedre for oss enn våre
beste drømmer for
oss selv

flere kristne verk og forfatter det som blir jesuittenes grunnteksten: *Åndelige øvelser*.

Da han endelig ankommer Jerusalem i 1523, får han ikke tillatelse til å bli. Han

returnerer til Spania og begynner å utdanne seg til prest. Etter noen vanskelige år med problemer med Inkvisisjonen fordi han underviser andre i kristendom, flytter han til Paris. Der møter han seks likesinnede studenter. De lover hverandre å leve i streng fattigdom og gjennomføre en pilegrimsreise til Jerusalem. De blir presteviet i 1537, og ettersom reisen til Jerusalem er umulig å gjennomføre, drar de i stedet til Roma for å etablere en orden som skulle disponeres av paven selv. Pave Paul III aksepterer Ignatius' utkast til konstitusjon og godkjenner jesuitterordenen i 1540. I løpet av svært kort tid øker antall ordensmedlemmer, og ved Ignatius' død i 1556 teller den over 1000. Mye av dette skyldtes Ignatius' dynamiske personlighet, som kombinerte mange ulike egenskaper. Han var både en bønnens mann, en kontemplativ som formidlet mange mystiske syn, en handlingens mann og en født leder. Jesuittene blir selve kjennetegnet for moderne katolske ordener, som under Motreformasjonen mobiliserer gjennom satsing på skolevesenet og økt utdanning hos Kirkens medlemmer.

Ignatiansk spiritualitet

Selv om mye av Ignatius' arbeid er preget av disiplin og god intellektuell forankring, var han selv et svært følsomt menneske, som stilte opp for sine medbrødre med stor vennlighet og medfølelse. Det fortelles at han normalt gråt minst tre ganger i løpet av messen, og at han selv på sine mest travle dager, hvor det ikke fantes tid til personlig bønn, alltid tok seg tid til å reflektere over dagens hendelser for å skjelne de indre sjelelige bevegelser som ytre forhold hadde skapt. I dette skjuler det seg en interesse for hverdagslige og verdslige forhold. Faren for ambisiøse kristne består, ifølge Ignatius, ikke i å gjøre for lite fromhetsøvelser, men i å unngå å følge de tegn Gud gir oss i alminnelige konkrete og kroppslige hendelser. Derfor legges det på ignatianske retretter stor vekt på å observere egne erfaringer og tolke dem i forhold til Gud. Betoningen av skapelsesteologien, som er ment å vise Guds egenart, krever altså kroppslig ærlighet og evne til selverkjennelse.

For mange kan dette virke fremmed og lite fromt, men da glemmer man den bestemte konteksten som dette skjer i. Ifølge Ignatius kan Gud finnes i alt som er skapt fordi alt som er til, tjener en bestemt hensikt: å ære Gud og fullstendiggjøre hans verk. Å ære Gud betyr her

å lovprise Gud gjennom vilje til å stå til tjeneste for Gud. Utrykket 'å ære Gud' ble for øvrig gjentatt så ofte at det til slutt ble ordenes motto, *ad maiorem Dei gloriam*. Mottoet innebærer at selv om konkrete erfaringer blir tillagt stor betydning, så skjer det med tanke på at de også er middel for å oppnå noe annet.

Som tidligere nevnt, er det å skjelve de indre sjelsstemningene grunnprinsippet i den ignatianske spiritualiteten. Det gjøres gjennom en metodisk prosess, som læres ved å leve de åndelige øvelsene. Åndelige øvelser beskrives av Ignatius som alle de måter man ransaker samvittigheten på, utøver bønn mentalt eller vokalt og andre åndelig aktiviteter, for å forberede og anordne sjelen til å gi slipp på alle unødvendige forhold som hefter oss i vårt forhold til Gud. Gjennom anekdoter og kommentarer foreslår Ignatius så flere metodiske meditasjoner og refleksjoner ut fra sentrale kristne læresetninger. Øvelsene tar i stor grad utgangspunkt i hendelser fra Kristi liv og forsøker å aktivere flere intellektuelle ferdigheter. Aktiv bruk av innbildningskraften, hukommelsen, forståelse, følelser og kreativitet er viktige faktorer som hindrer øvelsene i å bli en rent rasjonell prosess. Understrekingen av intellektets kreative evner er med på å motvirke et alt for snevert syn på fornuften i vår tid.

Formålet med øvelsene, som er delt opp i fire deler, eller uker, er, som nevnt, å bli kvitt unødvendig åndelig bagasje og tilegne seg Guds vilje, som er så uendelig mye bedre for oss enn våre beste drømmer for oss selv. Selve gjennomføringen av de åndelige øvelsene skjer best på et tilbaketrukket sted og med en åndelig veileder – ikke for å trekke seg unna verden, men for å møte verden inspirert av Guds tanker. Man 'flykter' fra verden (*fugare seculi*) og søker å oppnå en likegladhet overfor verdslige ting som mulig-gjør oppriktig glede over verden og alle skapte ting. Refleksjonene er ikke styrt av et ønske om mer innsikt i religiøse spørsmål, men om justering av sine livsmål slik at beslutninger og avgjørelser tas i overensstemmelse med det grunnleggende livskall: å elske og ære Gud.

Tilbaketrukketheten og de mentale øvelsene som skaper avstand til våre daglige aktiviteter, er altså ment å styrke oss til å ta konkrete avgjørelser ut fra våre dypeste lengsler, som gemmer Guds vilje for våre liv. Det mest

særpregete kjennetegn ved ignatiansk spiritualitet er at man finner frem til et eget livsprosjekt, som gir ro til å leve nettopp det og gi slipp på tanken om å leve alle andre mulige liv. Det siste er et tankekors i en samtid som synes mer opptatt av å leve livet i en strøm av ulike roller og med rett til å forandre betingelsene for egne livsvalg underveis.

Ignatius og jesuittene som etterfølger ham, er preget av realisme kombinert med sterk fremtidsoptimisme. Det er kanskje derfor ikke unaturlig at de ofte lever sitt ordenskall som forskere, og at de alltid benytter nyeste teknologi for å formidle sitt budskap. Et eksempel på dette er nettstedet, www.sacredspace.ie/ som siden fasten 1999 har hatt over 17 millioner besøkende. Der blir man ledet gjennom en 10 minutter lang bønn, som endres hver dag. Nettopp foran dataskjermen, som mange av oss er fastlåst til i timevis, blir man sterkt minnet om Ignatius' ord om at alt i denne verden kan lede oss til Gud.

Avslutningsvis – i dette kortsippet av Ignatius av Loyolas åndelige testamente – vil jeg fremheve at kristen spiritualitet bør preges av glede over verden, uten at lengselen etter det himmelske gjestebud falmer. Man har altså en tosidig oppgave: For det første må man opparbeide et riktig forhold til seg selv og verden. Dernest må man gjennom hardt åndelig arbeid la falske gudsbilder fare slik at lengselen etter Guds nærvær utløser den spontane livsglede som synes verdig vårt kristne kall. Gjennom handlingsorientert bønn og meditasjon blir også den ignatianske spiritualiteten et motmiddel til faren for at bønnen blir en hvilepute som ikke berører hverdagens mange valg og beslutninger. Med andre ord: Det er enkelt å identifisere elementene som gjør Ignatius til et åndelig forbilde av i dag. ●

Faren for ambisiøse kristne består ikke i for få fromhetsøvelser, men i å unngå å følge de tegn Gud gir oss i alminnelige konkrete hendelser.

... alt i denne verden kan lede oss til Gud.

bok- omtale

Enestående religions- filosofisk kartlegging

Ulf Jonsson:

Med tanke på Gud. En introduktion till religionsfilosofin.

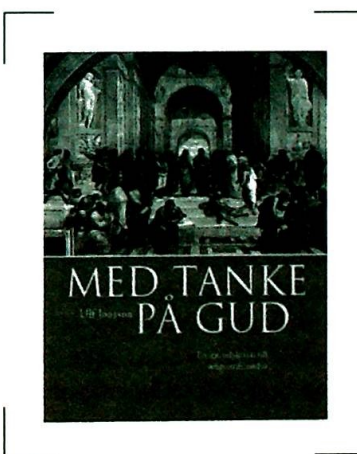
Artos og Norma bokförlag, 2004

Den svenske jesuitten Ulf Jonsson, som også er redaktør for det katolske kulturtidskriftet *Signum*, har skrevet en velformulert og tettpakket bok som innledning til religionsfilosofi. I en tid da religion får en større rolle i offentligheten, men hvor det ofte ikke fremgår hva slags religiøs erfaring det er som ligger til grunn for denne nye oppmerksomheten, kan Jonssons bok være en uvurderlig hjelp til kartlegging av et komplisert fagfelt.

Ifølge Jonsson er religionsfilosofi et fagområde hvor religiøse og filosofiske problemstillinger overlapper hverandre. I motsetning til fundamentalteologien, grunner imidlertid religionsfilosofien på religiøs tro sett fra et perspektiv utenfor troen, nemlig ved hjelp av filosofiske anliggender og med filosofiens arbeidsredskap. Resultatet er at åpenbaringen som guddommelig realitet settes til side, og at man kritisk og argumentativt gransker den religiøse tro og dens intellektuelle betingelser. I korthet diskuterer religionsfilosofien altså om den religiøse troen er fornuftig og

konsistent i forhold til dagens kunnskapsteorier.

Bokens tema er tradisjonelt og kjærkomment innen katolsk-inspirert filosofi, hvor Thomas Aquinas' syntese av naturlig og åpenbart kunnskap ofte fremstilles som forbilledlig. Drivkraften i engasjementet til å hevde en syntese mellom verdslig og åndelig kunnskap syntes fremfor alt å være basert på katolsk reservasjon mot at det i vår tilværelse er et gjennomgående brudd mellom

Guds og menneskenes virkelighet. I stedet for et brudd vektlegges en brytning, slik at fornuften og troen innrømmes hver sin egenart, samtidig som man også forventer at de møtes, og at det er gjensidig berikende. Det *transcendente*, i form av nåden, utsetter ikke det *immanente*, i form av naturen, men bygger på den og fullender

den. Denne grunnholdningen betyr at et forstandig menneske vil – og kan – nærme seg troen gjennom intellektet, og at den reflekterte troende vil etterlyse en forstandig forklaring av troen.

Pave Johannes Paul II's rundskriv *Fides et ratio* formulerte med klarhet det katolske grunnsynet på forholdet mellom tro og fornuft, og et referat av den er gjengitt i Jonssons bok. Utfordringen i *Fides et ratio* var imidlertid tosidig: Det var ikke bare troen som måtte fremstilles med et kunnskapsinnhold og en forståelsestrang som gjorde den relevant for argumentativ analyse, men også fornuften måtte frigjøres fra ideologiske anliggender og være basert på en fordomsfri søken etter sannhet. For å få tro og tanke til å møtes, kreves altså et kritisk og reflektert forhold til dem begge.

Sammendraget av *Fides et ratio* avslutter hovedkapitlet i Jonssons bok, som er en historisk gjennomgang av forholdet mellom tro og fornuft i vestlig tenkning. På 100 sider gir Jonsson her en detaljert redegjørelse for dette forholdet med kortfattet presisjon. Informasjonsmengden er enestående, men her ligger også noe av bokens svakhet: Boken krever mye konsentrasjon fra leseren, og gjennomgangen kan til tider virke lite motiverende å lese siden den er uten noen anekdoter eller levende skildringer av menneskene bak de mer eller mindre

kjente navnene. Jonssons anliggende om å bygge broer mellom teologi og filosofi er hele tiden tydelig, men fremkommer så balansert at selv en motivert leser kan risikere å kjede seg.

Når det er sagt, må det understrekes at selv om den historiske gjennomgangen er det lengste kapitlet, er de øvrige mer betydningsfulle for å forstå hvilken enestående religionsfilosofisk kartlegging Jonsson gir oss. Og her er det virkelig bruk for et kart, for religionens rolle i offentligheten blir stadig viktigere uten at det skilles mellom ulike trosbegrep. Eksempel på dette er den økende politiske rollen kristendommen inntar i dag. Fremstilt som grunnlag for en politisk ideologi, er det viktig å avklare om kristendommen skal opptre som en partikulær aktør med spesielle interesser, eller om den krever en stemme som en rasjonell intellektuell tradisjon. Samtalen mellom Jürgen Habermas og pave Benedict XVI (cf. St.Olav 9-10-2005) kunne neppe ha funnet sted uten at man kunne enes om fornuften som en intellektuell allmenning. Videre kunne nevnes den store interessen for religion som preger universitetsmiljøene. Slagordet om religionens tilbakekomst i akademika er basert på en ikke-institusjonalisert forståelse av religion som noe utenfor fornuften. Dersom religion skal erkjennes, er det oftest i form av brudd, unntak eller som en ikke-tilstedeværelse i språket, som flyktig peker mot en skjult gud.

Indirekte tar Jonsson et stillferdig oppgjør med disse eksemplene gjennom sin nøkterne forskning om troens rasjonalitet. I det første kapitlet innledes grunnbegrepene sannhet, tro og viten. Her fremkommer en definisjonen av troens som kunnskap, tillit og vitnesbyrd. Denne tredelingen bærer mye av diskusjonen i de drøftende kapitlene, som

diskuterer troens forhold til rasjonalitet, troens krav om sannhet og det religiøse språkets forhold til virkeligheten. Dersom troen avstumpes til mindre enn det den kan være, skaper det misforståelser og feil. En reduksjon av troen vil enten gå på bekostning av det kognitive innholdet i gudserkjennelsen eller fortroligheten i relasjonen til en personlig Gud. Det avsluttende kapitlet omtaler det tradisjonelt mest sentrale ved religionsfilosofien, nemlig spørsmål om rasjonelle gudsbevis, og hvordan man kan argumentere om trosspørsmål.

Gjennom hele boken unngår Jonsson å forsvare kristendommen mot samtiden med defensiv apologetikk. Derimot viser han hvorledes de troende selv må reflektere over sin egen tro, og hva slags type tro som leder til forskjellige religionsfilosofiske problemstillinger. I samtidens erkjennelse av betydningen av religion rydder Jonsson opp i vårt begrepskammer og gir oss redskaper til å skjelne mellom ulike trosforståelser.

Brynjulu Norheim

Rosverdig og betimelig imøtegåelse

Oskar Skarsaune:
Den ukjente Jesus
Avenir Forlag, Oslo 2005

Dette er en betimelig bok, meget betimelig, og den fortjener all den ros og mediaomtale den bare kan få.

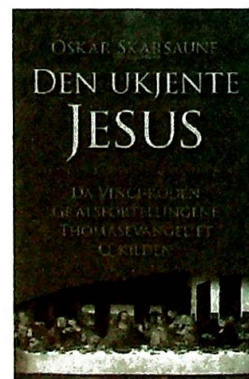
Endelig har et lærd og intelligent menneske tatt for seg den flom av kvasihistorisk litteratur som for tiden florerer hva Jesus og kristendommens opprinnelse angår.

Skarsaune er professor ved Menighetsfakultetet og forfatter av en rekke teologiske bøker. Han har patrologi som spesialitet (doktorgrad om Justin Martyr,

om jeg husker riktig) og er en ortodoks kristen, altså ingen liberalteolog (får å bruke vår hjemlige jargon). Han har heller slagside i bokstavtro retning, men det er han ikke alene om her hjemme. Men disse egenskapene skal ikke være sagt som kritikk i vår sammenheng – tvert imot.

For det er nettopp en lærd pedant som trenges når vi skal til bunns i all den fantasi som fra forskjellig hold er blitt øst ut over oss de siste ti årene eller så. Og den utrettelige kirkehistorikeren fra MF har altså tatt seg bryet å imøtegå den viktigste delen av all den frie fantasi eller kvasiviten-skapelige litteratur omkring Jesus, oldkirken, apokryfe evangelier, dokumentet Q og mye annet.

Her er han unik i Norge, og vi skylder ham alle takk, for han har lykkes i sitt fortsett og vel så det – mens vi andre nøyer oss med å dra på smilebåndet av Dan Brown, riste på hodet av de mange alternative fremstillinger av kristendommens opprinnelse, le litt av Q-teorier og sære lesemåter av Thomasevangeliet og dødehavsrullene.

Det første vi skylder Oskar takk for, er at han har påtatt seg oppgaven. Han har vært en fare i alt dette – og tar til motmæle. Om ikke fare, så i hvert fall usannheter og halvsannheter. Det er mer enn vi andre har gidde. Mange kunne ha gjort noe

tilsvarende, men det var Oskar som gjorde det. Nå kan vi andre slappe av og sove bedre om natten, for nå er det ingen som venter at vi selv skal påta oss oppgaven.

Det annet vi skylder Oskar takk for, er *måten* han har gjort dette på: sakligheten, grundigheten, det generelle kunnskapsnivået, åpenheten ikke minst. Dan Brown & co. er faktisk tatt på alvor i sine historiske påstander. Her er det viktig å få med seg at nordmannen Tom Egeland var først ute med den historiske kjeden av begivenheter og personer som ligger bak en slik alternativ tolkning av kristendommens urhistorie – men vi tviler på at Brown & co. har lest ham. Skarsaunes saklighet er det grunn til å glede seg over på hver av bokens 247 sider. Undertegnede gledet seg særlig over behandlingen av Q-dokumentet (som jo er en ren hypotese og ikke har etterlatt seg konkrete spor i form av manuskripter, til tross for de påståtte parallellene med Thomasevangeliet), og behandlingen av Thomasevangeliet selv. Disse spørsmålene hører til bokens viktigste aspekter, fordi de angjeldende dokumenter er av en helt annen viktighetsgrad enn spenningslitteraturen.

Det tredje vi skylder Oskar takk for, er *utvalget* av emner han tar opp. For disse er alle relatert til kristendommens opprinnelse, til Jesus selv eller andre sentrale historiske personer (Maria Magdalena, Lasarus, o.a.). Han kunne ha foretatt et litt annet valg, for det myldrer i dag av bøker om slike emner.

Boken bør definitivt oversettes og eksporteres.

Efter all denne ros – som vi uforbeholdent utøser – er tiden kommet til litt ris, ingen er jo fullkommen. Svakheten ligger ikke i innholdet, men i formen.

Det Skarsaune kunne ha lært av sine motstandere, er kunsten å

skrive. Boken blir lett tunglest, avsnittene blir for lange, det blir setningene og. Men slikt blir uvesentlig i denne sammenhengen, for boken er meget vellykket sett under ett.

Summa summarum: *Den ukjente Jesus* anbefales alle til lesning. Det gis nemlig ingen ukjent/ny/alternativ Jesus. Det gis bare Kirkens Jesusbilde.

Aage Hauken o.p.

Dagboken som historisk dokument

Anonym:

En kvinne i Berlin. Dagboksnotater fra 20. april til 22. juni 1945
Damm forlag 2005

Nina Lugovskaja:

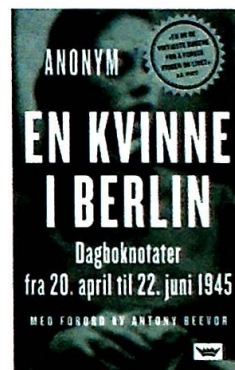
Jeg vil være fri. En dagbok fra Stalins Sovjet.
Bazar forlag 2005.

Mange setter sine innerste tanker ned på papiret, iallfall i følelsesmessig ustabile ungdomsår. De færreste lar dagboken bli et livslangt prosjekt, og enda sjeldnere får den verdi utover det private. Når det likevel skjer, er det enten i kraft av litterære kvaliteter eller som dokumentasjon på viktige historiske begivenheter. Arne Garborgs og Olav H. Hauges dagbøker har verdi både i kraft av sin litterære kvalitet og p.g.a. den innsikt vi får i viktige kulturpersonligheter.

Men en sjelden gang skjer det at en dagbok forfattet av en ukjent person får betydning langt utover det private. Det kanskje beste eksempelet er Anne Franks dagbok. I fjor kom to slike dagbøker på norsk for første gang. Begge er skrevet av unge kvinner som står midt oppe i forrige århundres dramatiske begivenheter. Begge er sterkt personlige dokumenter, som gir et uutslettelig inntrykk på leseren og gir en unik medopplevelse av henholdsvis mellomkrigstidens Moskva og

krigssluttens utbombede Berlin.

Nina Lugovskaja er en vanlig russisk tenåringsdatter som vokser opp i Moskva på trettitallet. Hun skriver dagbok fra 1932 slik mange andre skoleelever før og etter henne. Dagboken er nok heller ikke så forskjellig fra andre tenåringsdagbøker, hun skriver om familien, moren, de to eldre tvillingsøstrene, skolegan-

gen, ferier, fester og forelskelse. Men her er en mørk undertone: Ninas far sitter i Stalins fangenskap, Nina reflekterer over dette og over det sovjetiske systemet på en forbausende moden måte. Dette blir også hennes og familiens katastrofe. I januar 1937 tar dagboken plutselig slutt, årsaken er like brutal som den er absurd, NKVD (forløperen til KGB) gjennomfører familiens leilighet og beslaglegger Ninas dagbok. Den blir nøye lest og de statsfiendtlige delene omhyggelig understreket og senere brukt som bevis i rettssaken der Nina og familien blir anklaget for

planlegging av terroraksjoner mot kamerat Stalin. Nina, søstrene og moren blir dømt til straff i Kolyma-leirene i Sibir og deretter forvisning. Først lenge etter Stalins død blir de rehabilitert. Nina skriver aldri mer, men klarer å reise seg og finner sitt uttrykk i billedkunsten. Etter kommunismens fall blir boken funnet i KGB sine arkiver og utgitt. Slik får vi innblikk i en verden som ikke er Bulgakovs surrealistiske Moskva, men det like absurde virkelighetens Moskva under Stalins terror.

Den anonyme forfatteren av *En kvinne i Berlin* skriver om en kort og dramatisk tidsperiode, Berlins fall våren 1945. Forfatteren er en moden, ung kvinne, bereist, belest og språkmektig (behersker russisk). I levende språkdrakt klarer hun å skildre egne, naboer og venners opplevelser denne dramatiske våren. Sivilbefolkningen er alltid den tapende part i krigstid, slik også med Berlins innbyggere i krigens slutfase. Først nylig har denne delen av krigshistorien kommet frem i lyset, ikke minst takket være historikeren Antony Beevor, som også har forsynt dagboken med et innsiktsfullt forord.

Voldtekt som middel til å terrorisere sivilbefolkningen, er like gammelt som krigshistorien. Det ble også mange av Berlins kvinners skjebne da Den røde armees soldater rykket inn i byen denne blodige våren. Forfatteren skildrer hendelsen fra dag til dag i dagboken sin, slik får vi en intens skildring innenfra av krigens brutalitet. Hun er ærlig og usentimental og har en til dels makaber humor som nok har hjulpet henne til å komme igjennom overgrepens traumatiske opplevelser. Dette er en bok som gjør inntrykk, her er ingen mellomlag, ingen beskyttelse mot krigens grusomhet slik sivilbefolkningen har opplevd den til alle tider.

Disse to dagbøkene blir sammen med Anne Franks dagbok en

slags trilogi over enkeltmennesket stilt overfor det tjuende århundrets menneskeforaktende regimer. De blir slik sett også en appell til oss alle, en appell som taler sterkere enn historiske dokumenter og politisk retorikk. Så lenge vi lar oss bevege av en enkelt skjebne, er det ennå håp. I disse dagbøkene trer «Den annens ansikt» frem, for å bruke Emanuel Levinas begrep. «Den annens ansikt» er alltid en utfordring til å ta ansvar, et ansvar som omfatter alle som møter oss, og slik sett er universelt.

All ideologi, alle regimer og styresett som favoriserer systemet fremfor det enkelte mennesket, er dømt til å ende i brutalitet og menneskeforakt. Fra menneskeforakt til folkemord er steget veldig kort. Ingen synd er så stor som den å gi avkall på hvert menneskes absolutte verdighet og uendelige verdi! Disse dagbøkene hjelper oss til å se dette klarere.

Frode Thorup

Minnekrans for Frans

Kjell Arild Pollestad (overs.):

Fioretti.

Verbum 2005

Mark Galli:

Frans av Assisi og hans verden

Luther Forlag 2005

Enda flere ord om den hellige Frans fra Assisi?

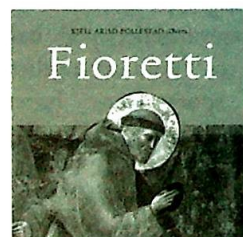
Vi skulle ikke vegre oss – det meste av det vår «minstebror» erfarte og fortsatt har å si, gir både utfordring og retning. Ett poeng til debatten om velstand og forbruk: Tør – eller bør – vi søke den rike fattigdommen?

De riktige stikkordene gir oss tusenvis av internasjonale Internet-treff – fra bønner og sitater til bindsterke biografier, teologiske avhandlinger og over til de mer skjønnlitterære fiksjoner. Vårt hjemlige Frans-bibliotek

har nylig fått to ytterst verdifulle tilskudd, interessant nok med luthersk forlagsinnsats: det klassiske verket *Fioretti* (Verbum) og *Frans av Assisi og hans verden* (Luther). Enda flere ord om den hellige – ja takk!

Kjell Arild Pollestad har nennsomt oversatt *Fioretti*, som har den vakre undertittelen *En blomsterkrans om Frans av Assisi og hans første brødre*. Samlingen, som fortjener betegnelsen klassiker, foreligger på en rekke språk over hele verden. Her hjemme har den hittil vært tilgjengelig bare gjennom en nynorsk versjon fra 1930, formidlet av (senere) professor Eiliv Skard.

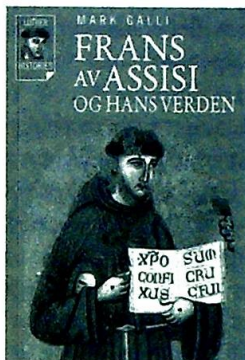
Råstoffet til *Fioretti* er hentet fra to kilder. Fransiskanerbror Hugolinus hadde tidlig på 1300-tallet signert et minneskrift om helgenen og hans tidligste følgesvenner – i datidens stil på latin. En ukjent ordensbror fra Toscana så behovet for en mer folkelig, inkluderende

fremstilling – og da på italiensk. Også det nære, mer selvopplevde fikk prege samlingen, som forelå ca. 50 år senere. Pollestad sier, med full rett, om sin kollega: «Han var neppe selv klar over at han hadde skapt et mesterverk, som ved sitt vakre språk regnes som et av høydepunktene i den italienske litteratur.»

I tillegg til den kresne oversettelsen har Kjell Arild Pollestad

også skrevet et instruktivt forord til boken. Hederlig er fremstillingen av de mange *pro-et-contra* som fulgte Frans og hans virke alt fra starten. Forordet avsluttes med en forståelig takk: «Den norske oversettelsen av *Fioretti* er tilegnet pater Ronald Hölscher, en av de nederlandske fransiskanerne, som

så trofast og inderlig har latt gløden fra den store lille Frans funkle for store og små også i vårt eget land.»

Nyttig parallell lesning til *Fioretti* er den ferske *Frans av Assisi og hans verden*. Den er skrevet av *Mark Galli*, mangeårig sjefredaktør for det amerikanske magasinet *Christianity Today*.

Den hendige pocket-utgaven (i Luther Histories-serien) rommer et overraskende antall vakre reproduksjoner, knyttet til Frans' eget liv og den (hverdags)verden han levde i.

Gallis hovedpoeng er lettfattelig: Frans er en av verdens mest populære religiøse skikkelser. Men samtidig en av dem som oftest fremstilles feil. «Den virkelige Frans får enhver generasjon til å føle seg en smule ille til mote. Den Frans som kaller oss til fred og til respekt for skaperverket – saker som vi gjerne støtter – er den samme Frans som utfordrer vår tid, slik som han utfordret sin egen tid, ved å preke og leve mot våre mest urovekkende synder. I en materialistisk verden kaller den

barfotte og fillekledd Frans oss til enkelhet og fattigdom.» Tør vi lytte?

Reidar Huseby

Kort og godt om konspirasjoner

Bjørn Are Davidsen:
Da Vinci dekodet
Lunde 2005

Konspirasjoner er i vinden. Dan Browns spenningsroman *Da Vinci-koden* har etter sigende solgt i svimlende 40 millioner eksemplarer og er utgitt på ca. 40 ulike språk. I dragsuget følger den ene konspirasjonsboken mer fantasifull enn den andre. Hva skal man gjøre i møtet med bøker som mot allmenn historiefaglig kunnskap, påstår de utroligste ting om den historiske Jesus, samlingen av den kristne Bibel, Maria Magdalena og ridderordener fra middelalderen, bare for å nevne noen av de vanligste ingrediensene? Bør man trekke på skuldrene og overse dem? Eller skaffe seg kunnskap og bli i stand til å føre en meningsfull samtale med kolleger og venner, som lot seg rive med av en spennende fortelling og glemte å stille de kritiske spørsmålene?

Jeg mener valget er enkelt. Manglende kunnskap blant kristne om spørsmålene som diskuteres i kjølvannet av bestselgeren, er en dårlig strategi. Ikke minst katolikker bør skaffe seg kunnskap om bøkene som særlig rammer Den katolske kirke og Vatikanet. Heldigvis finnes det gode 'motbøker', til og med på norsk. Oskar Skarsaunes bok, *Den ukjente Jesus*, er maksversjonen for de spesielt interessert, men på veien lærer man mye om mangt som er nyttig å vite for atskillig flere enn de spesielt interesserte. Bjørn Are Davidsens bok, *Da Vinci dekodet*, er kortversjonen for den som vil ha rask og

god oversikt over problemstillingene. Samtidig setter den fenomenet *Da Vinci-koden* inn i en større sammenheng av konspirasjonslitteratur.

Davidsen var tidlig ute med å kritisere *Da Vinci-koden* offentlig da den kom på norsk sommeren 2004, og det er derfor ikke unaturlig at boken hans også er den første norskproduserte motboken. Forfatteren er ingen nykommer innen apologetisk litteratur (kristent trosforsvar). Allerede på slutten 80-tallet var sivilingeniøren medforfatter til boken *Troens motspørsmål. Kortfattet innføring i apologetikk* på Credo forlag. I 1998 kom boken *Da kvinnen fikk sjel – og andre historier* (Luther Forlag) der han tar for seg en rekke historiske myter om kristendommen. Davidsen er ikke selv faghistoriker, men har svært god oversikt innenfor historieforskningen generelt og temaet falsk vitenskap spesielt, og han redegjør alltid

godt for sine kilder, ofte med interessante fotnoter og tips til videre lesning. Davidsens brede erfaring som kristen apologet er utvilsomt noe av årsaken til at hans siste bok er svært spennende lesning, også for dem som i utgangspunktet ikke tenner på da Vinci-debatten.

I bokens første, av i alt fire hovedkapitler, gir Davidsen en generell innføring i temaet

kirkelige konspirasjonsteorier. Hvorfor lar folk seg så lett lure? Davidsen beskriver konspirasjonens hermeneutikk mesterlig: Bøker som *Da Vinci-koden* appellerer til så mange mennesker i dag fordi så mange har en fortelling i hodet som de får bekreftet ved å lese boken. Denne fortellingen (eller «forforståelsen» om vi bruker det hermeneutiske begrepet) fungerer ifølge Davidsen «som en religion med læresetninger og dogmer ... en indre sensor som bestemmer hva som er rett eller galt». Mange bærer utvilsomt med seg en svært kirke- og kristendomskritisk fortelling, som blir bekreftet når de leser *Da Vinci-koden* og liknende bøker. Dermed går man i det Davidsen kaller «fordomsfellen». Han gir en rekke eksempler på hvordan media og forskere «går i fella». Med et «bakteppe av fordommer, koblet med mangelfull kunnskap» er det lett å la seg lure!

Etter dette innledende kapitlet, som etter min mening er det beste og mest interessante fordi det er så allment anvendelig, er

Davidsen og leseren klar til å gå *Da Vinci-koden* nærmere etter i sømmene. Først tar han imidlertid i det andre hovedkapitlet for seg «Ryktene om bøkene». Også her plasserer han boken i en større sammenheng og argumenterer for nødvendigheten av å sjekke kilder, «særlig når (man) ikke tviler på at det skrives riktig om tro og vitenskap».

I det tredje hovedkapitlet, «Rykter i bøkene», tar Davidsen for seg *Da Vinci-kodens* viktigste uhistoriske påstander: Sionsbrødrenes eksistens, Konstantins innflytelse på Bibelen og kirkemøtet i Nikea, Det nye testaments tilfeldige tilblivelse og Jesus som gift med Maria Magdalene. Davidsen bygger på alminnelig kirkehistorisk kunnskap om emnene og gir en kort og god oversikt over dem, grundigst om NTs tilblivelse.

I et siste kapittel svarer Davidsen på «Spørsmål som ofte blir stilt». Mye av stoffet her er hentet fra et nettmøte på Dagbladet.no sommeren 2004. Dette fører til en del gjentakelser fra de andre kapitlene i boken.

Gjentagelsene hadde ikke vært så farlig dersom kapitlet var oversiktlig, men stoffet fra nettmøtet, ikke minst spørsmålene, er så lite redigert at det fungerer dårlig som hurtigopp-slag. Det positive med det siste kapitlet er likevel at vi der får møte de autentiske spørsmålene til *Da Vinci-kodens* lesere, men dessverre har forfatteren for en gangs skyld glemt å opplyse om hvor stoffet er hentet fra. Selv om det åpenbart har vært jobbet under tidspress for å komme raskt ut med en motbok, burde forfatteren og forlaget tatt seg noe bedre tid med redigeringen av stoffet. Med noe bedre tid kunne Davidsen også tatt seg bryet med å finne frem flere fakta om Opus Dei enn de få setningene han hadde i hodet under nettmøtet.

Den 19. mai har filmatiseringen av *Da Vinci-koden* premiere på norske kinoer. Med Bjørn Are Davidsens bok på markedet er det ingen unnskyldning for ikke å skaffe seg kunnskaper om konspirasjoner generelt og *Da Vinci-koden* spesielt.

Sigurd Hareide

DEN KONGELIGE NORSKE ST. OLAVS ORDEN TIL BISKOP SCHWENZER

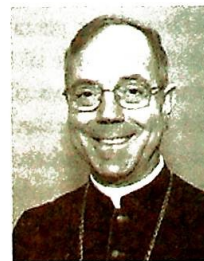
Mange vil ha gledet seg over følgende melding fra Katolsk Informasjonstjeneste den 15. mars:

«H M Kongen har utnevnt biskop Gerhard Schwenzer SS.CC, emeritert biskop av Oslo, til Kommandør av Den Kongelige Norske St. Olavs Orden for hans innsats i mellomkirkelig samarbeid.» . I nominasjonsbrevet til Kongen, skrevet av assisterende kansellist i Oslo Katolske Bispedømme, Kjell Ivar Maudal, og Lars Roar Langslet, vises det bl. a. til biskop

Schwenzers innsats for å skape fellesskap og enhet i den katolske kirke i Norge, en kirke som i høy grad er en innvandrerkirke med sterk vekst i medlemstall i hans tid. Biskop Schwenzers syn er «at god innvandrersjelesorg er godt brobyggende arbeid. Han er usedvanlig språkmektig, og dette i kombinasjon med en sjelden evne til å huske personer og navn gjør ham selv til en brobygger» Om biskop Schwenzers økumeniske engasjement, lokalt i den katolsk-lutherske samtalegruppe i Norge og internasjonalt, sier brevet bl. a.: «Samtidig som han vektlegger enheten innad i Kirken, har han klart syn for

enheten mellom alle døpte – at alle må være ett. Vatikanet har utnevnt ham til å delta fast i den internasjonale katolsk-lutherske samtalegruppe som ble opprettet i 1979.»

St. Olav gratulerer hjertelig med hederen!

presse- klipp

PAVE BENEDIKT: BRORSKAP, IKKE VOLD OG ANTAGONISME
«Frukten av tro på Gud er ikke ødeleggende antagonisme, men en brorskapets og samarbeidets ånd som har det felles beste for øye,» sa pave Benedikt ved angelusbønnen den 26. februar, med referanse til voldshandlinger i Irak og Nigeria. Mer enn 200 mennesker ble drept da sunnimuslimer angrep sjia-muslimenes store helligdom i Samara i Irak, og ved konfrontasjonene mellom kristne og muslimer i Nigeria ble ca. 150 drept, 900 såret og kirker og moskéer ødelagt. Konfrontasjonene skyldes hovedsakelig politiske spørsmål, men gnisten som fikk det til å tenne, var protestmarsjer mot publikasjonen av karikaturtegninger av profeten Muhammed i vestlige aviser. «Gud, vår skaper og alles Far, vil i særlig grad stille dem til ansvar som i Guds navn utgyder sine brødres blod,» sa Benedikt. «Måtte alle, ved Marias forbønn, igjen få syn for ham som er den ekte fred.»

TYNGRE FOR IRAKS KRISTNE
I forbindelse med bombeangrepene den 29. januar mot fem kirker i Bagdad og Kirkuk samt Vatikanets ambassade i Irak, sier den pavelige sendemann i Bagdad at attentater mot kristne har økt i den senere tid. Siden angrepene den 29. fant sted da folk var på kirkevei, og bombene eksploderte i løpet av en halv

time, dreier det seg sannsynligvis, ifølge nuntius, erkebiskop Fernando Filoni, om et organisert angrep på kristne mål. Han ser en klar sammenheng med Muhammedkarikaturene, opprinnelig publisert i Jyllandsposten i september i fjor. «Det finnes mye sinne i muslimske land», sier Filoni.

Redsel for terrorangrep har fått mange irakiske kristne til å forlate sine hjem, og ofte er den eneste løsningen også å forlate landet, sier den katolske erkebiskopen i Bagdad, Jean Sleiman. «Både ord og diplomati er uten mening når fienden er ansiktsløs og navnløs,» forklarer Sleiman. «Vi vet ikke hvem vi skal henvende oss til og forhandle med for å stoppe disse angrepene.»

Den kaldeisk-katolske erkebiskopen av Kirkuk, Louis Sako, sier til det italienske katolske nyhetsbyrået SIR at han rett etter bombeangrepet mot sjiaenes Gylne moské i Samara tok kontakt med ledende muslimske geistlige for å uttrykke sin solidaritet. «Jeg gjentok nok en gang at vi irakiske kristne fordømmer ethvert angrep på muslimer, og at vi ser med avsky på enhver forbrytelse rettet mot et bønnens sted.» Irakiske katolikker samler nå inn penger til gjenoppbyggingen av moskéen.

Erkebiskopen understreker at han gjør alt for å få de kristne til å bli værende og «forsøker å gi dem

mot.» Situasjonen blant Kirkuks kristne er preget av uro og fortvilelse etter at en 13 år gammel ministrant ble drept i serien av bombeangrep den 29. januar. Sako har følgende budskap til alle krigshissere som gjennom hatefulle taler, attentater eller daglig utmattelsestaktikk forsøker å få de kristne til å forlate landet: «Vi er ikke redde, vi er dypt og inderlig knyttet til landet vårt.»

ZENIT/CS/KI

INDIA: DOBBEL DISKRIMINERING

AV DE SÅKALT KASTELØSE

Indias såkalte «kasteløse» blir uten tvil dobbelt diskriminert hvis de konverterer til kristendommen, sier biskop Joseph Kariyil av Punalur. Selv om kastevesenet offisielt er opphevet, «blir de kasteløse, dalitene, fremdeles diskriminert på mange måter», og «situasjonen er faktisk verre for dem som omvender seg til Kristus». De mister, sier biskopen, mange av de sosiale goder myndighetene egentlig garanterer dem.

I biskop Kariyils bispedømme sør i delstaten Kerala, en stat med 2.5 millioner innbygger hvorav 35.000 katolikker, er 90 prosent av katolikkene dalits. «Bare utdanning kan redde oss,» sier biskopen og viser til den nøkkelrolle skolegang har i sosialiseringssprosessen. Vanskeligheter til tross: «Vi ser håpefullt på fremtiden,» forsikrer biskopen.

ZENIT

ITALIA: FLERE KATOLIKKER – MINDRE STØTTE TIL KIRKENS LÆRE

Ca. 88 prosent av italienerne betegner seg som katolikker. Det er 8 prosent mer enn ved en tilsvarende undersøkelse som opinionsforskningsinstituttet Eurispes foretok for 15 år siden. 37 prosent av katolikkene opplyser at de går i kirken hver søndag, 24 hver annen søndag. Nesten 30 prosent går kun i kirken ved de store kirkelige høytider, og 8 prosent kun i forbindelse med barnedåp, bryllup og begravelse.

Når det gjelder spørsmål som berører katolsk lære og sakramentene, viser statistikken økt avstand til kirkens lære. Ca. 71 prosent sier at de ikke har noe imot registrert partnerskap, 75 prosent finner abort av misdannede eller syke fostre akseptabelt, og 79 prosent er imot at gjengifte skilte nektes å motta nattverden.

Ifølge undersøkelsen mener 43 prosent av italienerne at kirkens uttalelser om etiske spørsmål inntar en for dominerende plass i det offentlige debatt, mens 42 prosent finner 'plassen' passende stor. Hele 80 prosent mener det er ønskelig med krusifikser på veggen i offentlige institusjoner. Undersøkelsen er basert på spørreskjemaer utfylt av 1.070 personer. KNA

HVORFOR JOHANNES PAUL II BLE PÅ SIN POST

Pave Johannes Paul II var redd for å skape en farlig presedens dersom han gikk av, derfor ble han på sin post til tross for sykdom og utmattelse, forklarer kardinal Julian Herranz i en fersk bok. Han skriver at spørsmålet om paven skulle tre tilbake, ble diskutert blant flere av Vatikanets embedsmenn som var opptatt av hvordan man «med stor respekt, men bestemt» skulle kunne løse problemet dersom paven ikke

lenger kunne lede kirken.

Herranz skriver at han bl. a. samtalte med pavens privatsekretær, erkebiskop Stanislaw Dziwisz (etter pavens død utnevnt til erkebiskop av Krakow og nylig også til kardinal), som forklarte hvorfor Johannes Paul valgte å bli sittende helt til sin død. Ifølge Herranz sa Dziwisz at en pave i og for seg kan gå av eller gå av med pensjon på samme måte som andre biskoper.

KM/THE SCOTSMAN

Å VÆRE FORELDRE – IDEAL OG VIRKELIGHET

«Både innen kirken og i samfunnet generelt tegnes idealbilder av hvordan ekteskap og familie burde fungere. De er nødvendige, men de kan også være risikable. Iblant er de til nytte, men ikke sjelden til skade,» skriver barnelege Ewa Bernéus Ekenberg i spalten «Sista ordet» i det svenske kirkebladet *Katolskt Magasin*.

«Det er ikke særlig vanskelig å utmale idealene, og det koster ikke så mye. Men om bildene skal være til noen egentlig hjelp, må de være elastiske nok til å romme nesten alle tenkelig variasjoner, forutsetbare og ikke forutsetbare vanskeligheter. Bilder som beveger seg for langt bort fra virkeligheten – og det gjelder både idealbilder kirken tegner, og slike som sirkulerer på andre hold – skader mer enn de hjelper. De urealistiske bildene gir folk skyldfølelse og en vag fornemmelse av utilstrekkelighet, helt unødig. Det er noe annet enn gode og gjenkjennelige forbilder, forbilder man kan forholde seg til og inspireres av – selv når ikke alt blir som man hadde tenkt seg.

I vårt samfunn forestiller man seg gjerne at et riktig og fullødig liv, det lever man om man har god helse, ikke behøver oppleve de store problemer. Vanskeligheter, tilkortkommen og lidelse er altså ikke med i kalkylen. Iblant fristes jeg til

denslags assosiasjoner også når jeg i kirken hører fullstendig forenklete beskrivelser av familie og foreldreskap. Er det så enkelt? Lar livet – også det kristne livet – seg planlegge og forutse på den måten? Iblant ønsker jeg at flere ga seg til å fundere ikke bare over hvordan det bør være, men også over hva man gjør når det ikke blir slik man egentlig ville det skulle være,» avslutter Ewa Bernéus Ekenberg.

PAVE BENEDIKT: BIDRA TIL FORSONING

Pave Benedikt kom nylig med en oppfordring til dommerne ved Rota Romana, den øverste katolske ekteskapsdomstol: Gli ikke for lett inn i rollen som ettergivende sjelesørgere! Den sjelesørgerske holdning som kalles nestekjærlighet, må ikke flekkes til av tilfeldighet. Fremfor i ettertid å annullere et ekteskap, bør det heller satses mer på ekteskapsforberedelse, inklusive vurdering av dem som ønsker å inngå ekteskap. Sjelesørgere og de kirkelige dommere i ekteskapsaker bør søke å bidra til «at ektefolkene løser sine eventuelle vanskeligheter og problemer og finner veien til forsoning,» sa pave Benedikt.

OM TRO OG VITENSKAP

Den tyske avisen *Die Zeit* intervjuet nylig George Coyne, jesuitt og leder for Vatikanobservatoriet. Han sier han opplever det å være astrofysiker og katolikk som «et sunt spenningsforhold». Og forteller om en episode i forbindelse med et foredrag han holdt om vanskeligheten med å bestemme universets alder: «Jeg hadde tilfeldigvis min prestesnipp på, og etter foredraget reiste en i forsamlingen seg og sa at det måtte da være en stor trøst – i møtet med all denne usikkerheten på vitenskapens område – å kunne seile inn i troens sikre havn. Jeg tok prompte av meg snippen og sa: De tar fullstendig feil. Troen er

ingen sikker havn, den er en utfordring. Jeg våkner hver morgen og opplever tvil, en sunn tvil. Ett er sikkert: Vi kommer aldri til å ha de rette forestillinger om Gud og hans forhold til universet, hvis vi ikke utforsker universet, så godt vi evner, med vitenskapen som redskap.»

**USA: RUSTET TIL
KORREKSJON AV FILMEN
«DA VINCI-KODEN»**

Når filmversjonen av Dan Browns bestseller Da Vinci-koden er premiereklar i mai, står også USAs bispekonferanse klar – med korrigerende fakta i mange kanaler. En nettsiden (www.jesus-decodes.com) gir korrekt informasjon om Jesus, katolsk lære og andre temaer Brown er inne på i sin bok. Teologer, mediekommentatorer, kunsteksperter og andre fagfolk formidler bakgrunnsstoff og tilbakeviser spekulasjoner og unøyaktigheter om Kristus og kristendommens opprinnelse. Det høre med at «prelaturet» Opus Dei, som kommer svært dårlig ut i filmen, er involvert i nettsiden. Et time-langt dokumentarprogram, til salgs som DVD fra bispekonferansens mediekontor, USCCB Publishing, blir sendt på NBCs TV-kanaler tredje helg i mai. Her kommer seriøse forskere fra mange fagfelt med korrigerende informasjon, særlig om kirkens utvikling i de første tre århundrer, som motvekt mot de 'Da Vinci-troende'.

Og en 16 siders brosjyre med spørsmål og svar om «Den autentiske Jesus» hjelper folk til å skille fiksjon fra virkelighet og rydde av veien en rekke populære, men feilaktige oppfatninger om Jesus, det nye testamentet, gnostisismen, kvinner og kirken etc.

ZENIT

**HONG KONGS NYE KARDINAL
TAR TIL MOTMÆLE**
Biskop Joseph Zen av Hong

Kong ble nylig utnevnt til kardinal av pave Benedikt. En av lederne for Kinas statskontrollerte katolske kirke, Liu Bainian, uttalte i den forbindelse i et intervju med Reuters at han mistenker Vatikanet for å ha utnevnt en antikommunistisk biskop, Joseph Zen av Hong Kong, til kardinal fordi paven ønsker å se kommunistpartiet i Kina gå til grunne. Som reaksjon på dette har kardinal Zen, en frontfigur i demokrati-bevegelsen i Hong Kong, sendt et brev til Liu, som er viseformann for de kinesiske patriot-katolikkene komité.

I brevet skriver Zen bl.a. at «selvsagt aksepterer ikke katolikker kommunismen på grunn av dens ateistiske premisser». Han påpeker at «selv ikke regjeringen vil tvinge troende til å godta kommunismen, fordi den nasjonale grunnlov garanterer retten til religionsfrihet». Zen sier at planen var, før nyheten om utnevningen til kardinal, å slutte som biskop ved oppnådd pensjonsalder neste år, «å avstå fra offentlige uttalelser» og flytte tilbake til Shanghai for å under-

viser ved presteseminaret der. Biskopen avviser rykter om at han «handler under innflytelse av utenlandske makter», og skriver at han «håper landets ledere endelig vil lære seg å skjelne mellom dem som virkelig elsker sitt land, og dem som forråder landets sanne interesser». Forøvrig, skriver Zen, skulle det være «unødvendig å gjenta forskjellen mellom det å drive maktpolitikk og det å engasjere seg i sosiale anliggender, som er både en rett og en plikt for ethvert voksent menneske».

ZENIT

**«REFORMASJONSDAG» – NÅ
OGSÅ I CHILE**

Regjeringen i det sterkt katolske Chile bestemte nylig at heretter skal den 31. oktober, Reformasjonsdagen, være nasjonal festdag for landets evangeliske kristne. Bestemmelsen er ment som en gest rettet særlig til de tradisjonelle minoritetskirker, som en takk for den samfunnsbyggende innsats disse kirker, grunnlagt av europeiske innvandrere, har bidratt med.

CIG

Kulturkveld i St. Hallvard

15. mai 2006, kl. 19.00

Tradisjonen med konsert/kulturkveld i forbindelse med St. Hallvardsdagen følges opp også i år. Mandag 15. mai blir det på nu arrangement i menighetssalen i St. Hallvard kirke. Kjente kunstnere deltar. Wolfgang Plagge, Christian Ihle Hadland og Annar Follesø spiller et variert musikalsk program. I tillegg foredrag ved pater Arnfinn Haram.

Enkel servering er inkludert.

Inntektene går til til Caritas' arbeid. Aller opptretr gratis.

Entré: kr. 150,-

Tidspunktet er tilpasset vesper i kirkeruinene i Gamlebyen kl. 18.00

Femten nye kardinaler

Den 22. februar, festen for apostelen Peters Stol, kunnjorde pave Benedikt navnene på femten nye kardinaler, tolv av dem under 80 år. Derved holder han fast på den øvre grense på 120 stemmeberettigede kardinaler (ved pavevalg), en grense hans forgjenger Johannes Paul II overskred ved flere anledninger. I 1970 avskaffet pave Paul VI stemmeretten for kardinaler over 80 år. De nye kardinalene representerer elleve land.

Utnevnelsene gir en pekepinn om pave Benedikts tanker om kirkens fremtidige rolle, kommenterer *The Tablet*. «Det slår en at han har utnevnt tre stemmeberettigede kardinaler fra Asia, men ingen fra Afrika (erkebiskop Peter Porku Dery (87), Ghana, har ikke stemmerett). Ifølge Vatikancommentatorer anses Asia som det nye området for evangelisering, mens kirken allerede står sterkt i Afrika.» De tre nye asiatiske kardinaler er: erkebiskop Nicholas Cheong Jinsuk (74) av Seoul, som bl.a. har tatt til orde for evangelisering i Nord-Korea; erkebiskop Gaundencio Rosales (73) av Manila, som bl.a. har advart landets omstridte regjering om at for stor maktkonsentrasjon kan provosere til voldsbruk, og biskop Joseph Zen Ze-kuin av Hong Kong, en frontfigur i demonstrasjonene i Hong Kong for demokrati, religionsfrihet og menneskerettigheter. Stor glede på katolsk hold i Kina over at

biskop Zen blir kardinal, mens det kinesiske utenriksdepartementet minner om at man «foretrekker religiøse ledere som ikke blander seg inn i politikken». Kort etter nyheten om biskop Zen ble to katolske prester fra den katolske undergrunnskirken arrestert i Hebei-provinsen.

To amerikanere mottar sine kardinalshatter ved konsistoriet den 25. mars, det gir 13 stemmeberettigede USA-kardinaler, rekord hittil. Den ene er Bostons erkebiskop, Sean O'Malley (61), som overtok da kardinal Law for et par år siden måtte trekke seg på grunn av sin klanderverdige håndtering av geistlige sexovergrepere, og som sliter med et bispedømme med sterke spenninger og dramatisk forverret økonomi. Den andre er erkebiskop William Levada (69), kardinal Ratzingers etterfølger som prefekt for Troskongregasjonen, en ventet utnevnelse.

Bare én latinamerikaner på listen, og ingen fra Brasil, landet med verdens største katolske innbyggertall, men kun tre kardinaler. Den nye er erkebiskop Jorge Urosa (63) av Caracas, som søker å spille en meglerrolle i forhold til Hugo Chavez' omstridte regjering og de sterke polariseringer i Venezuela, blant annet ved å fokusere på de store moralske og sosiale utfordringer landet som helhet står overfor.

Europa får åtte nye kardinaler, seks av dem stemmeberettigede.

Europa har nå 50 prosent av stemmene ved et eventuelt pavevalg. Ingen av utnevnelsene er særlig overraskende. De nye er alle 'på linje med' pave Benedikt: Erkebiskop Carlo Caffari (67) av Bologna, kjent moralteolog med sterkt engasjement særlig mot abort og homofile partnerskap/ekteskap; erkebiskop Antonio Cañizares Llovera (60) av Toledo, som deler pavens bekymring over tapet av kristne verdier i Europa og bl.a. har engasjert seg i kampen mot eutanasi, og Jean-Pierre Ricard (61), leder av den franske bispekonferanse og bl.a. engasjert i dialog med den skismatiske Lefebvre-bevegelsen og andre ny-tridentinske grupperinger. Stanislaw Dziwisz (66), pave Johannes Paul II's privatsekretær gjennom 40 år og utnevnt av pave Benedikt til erkebiskop av Krakow, blir nå også kardinal. Så også erkebiskop Andrea Cordero Lanza de Montezemolo (80) og jesuitt og teolog Albert Vanhoye (88), begge uten stemmerett.

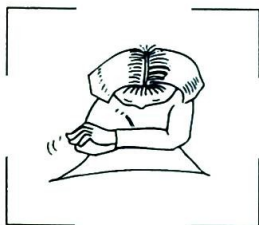
Bare tre 'hatter til høyt plasserte kuriefolk denne gang. Den allerede nevnte Levada fra Troskongregasjonen, erkebiskop Franc Rodé (71) CM, slovenier og prefekt for Kongregasjonen for ordensfolk, og erkebiskop Agostino Vallani (66), italiener og prefekt for Signatura Romana, «den romersk høyesterett».

ZENIT/THE TABLET

Redaksjonsslutt: 17.3.

blikk på tiden

FRA MUHAMMED TIL AISCHYLOS ELLER OMVENDT

At noen karikaturer av profeten Muhammed i danske Jyllands-posten og senere i det lille norske bladet *Magazinet* (forøvrig ikke mer norsk enn at det eies av den svenske trosbevegelsen *Livets Ord*), skulle føre til den rene præriebrann av opphetede protestmarsjer, flagg- og ambassadebrenning og trusler mot liv og eiendom og fredelige nordiske turister, hadde vel ingen tenkt seg. Hadde man det, hadde man kanskje tenkt seg om! Eller husket – det gjelder ikke minst *Magazinet* – påminnelsen fra årets store hjemlige jubilant, Henrik Ibsen, om hvor galt det kan gå når man ikke beregner sitt publikum. Å spørre, på italiensk vis, *cui bono* – hva godt det tjener til, eller hvem som tjener på dette eller hint, – er også en nyttig øvelse i mange sammenhenger.

At de reisende danske imamer som oppildnet sine kontakter i Midtøsten, brukte karikaturene for «mer enn de er verd», som Jahn Otto Johansen uttrykte det i *Aftenposten*, samt plussset på med ytterligere bilder, sendt dem «anonymt» i posten, får de opprørte demonstranter fra

Damaskus til Nigeria til Pakistan nok aldri vite. Apropos Damaskus: De store optøyene der, skrev den tyske avisen *Die Welt*, fikk oss til å tenke på gode gamle DDR med sine velregisserte «spontane» demonstrasjoner: Alle vet at i Damaskus våger ingen å samle seg og aller minst gå i tog for noe som helst uten myndighetenes velsignelse.

Men altså: karikaturstriden og dens følger er her for å bli en stund, og spaltemetrene omkring saken er vel snart blitt kilometre, bare her hjemme!

Selv griper vi til utlandet Sørgerlig at man må minne om det banalt selvinnytsende at ytrings-friheten ikke er til for å krenke andre, og like sørgelig å måtte si fra at man tar avstand fra voldelige protester, fastslår Olle Brandt, til daglig tilknyttet *Vatikanradioen*, i Stockholm stifts *Katolskt Magasin*. Den «gladeste nyheten» i denne bedrøvelige affæren er, ifølge Brandt, at Frankrikes muslimske råd i midten av februar bestemte seg for å stevne for retten de franske avisene som publiserte karikaturene. «I et fritt, demokratisk samfunn er det nettopp opp til domstolene å avgjøre om folk som føler seg forulempet, er blitt utsatt for brudd på loven.» Dertil er det fritt frem for den som ikke er fornøyd med loven, å arbeide for å få den endret.

Noen særskilt kommentar fra kristent hold trengs ikke i karikaturesaken, mener Brandt. Det er snarere de gamle grekere som nå bør komme på banen med en «vred kommentar.» Vold og

hevner er et gjennomgangstema i historien, og selv om doms-avgjørelser er en mangelfull måte å løse konflikter på, finnes det ingen annen vei. *Det*, skriver Brandt, er en innsikt som i hvert fall er 2.400 år gammel, og som best uttrykkes av tragedieforfatteren Aischylos. Hans trilogi *Orestien*, skrevet på 400-tallet før Kristi fødsel, handler om Orestes som hevner drapet på sin far, Agamemnon, ved å drepe morderen, Aigisthos. For Homer, som skrev på 700-tallet før Kristus, gjorde Orestes det eneste riktige, men tre hundre år senere forklarer Aischylos at hevner fører til en meningsløs ond sirkel av vold, som er til mest skade for hevneren selv, påpeker Brandt.

«For den sivilisasjon hvor den klassiske arven er en viktig grunnvoll, er denne innsikten noe selvsagt, men det er den ikke for alle mennesker i vår tid, heller ikke i våre land. Det viser terrorisme, æresdrap og angrep på ambassader,» skriver Brandt. Og slår et slag for å gjenopplive den gamle klassiske arv, som ikke er «noen lokal etnisk arv for europeere», men «den eneste grunnvoll for fredelig sameksistens i vår tid. Problemet med en del grupper innvandrere i flere europeiske land er ikke at de ikke er kristne. Problemet er at de ikke har lest tilstrekkelig av de gamle grekere i skolen. Det franske muslimske rådets beslutning om å stevne *France Soir* og *Charlie-Hebdo* for retten, viser at hvis kristne og muslimer kan møtes og leve sammen, er det takket være Aischylos og de gamle

Grekenland,» fastslår Brandt.

Vår ungdoms begeistrede og begeistrende historielærerinne – dengang fantes det ennå lærerinner! – ville jublet over denne hyllest til hennes elskede grekere. Og Olle Brandt har grunn til ytterligere glede: Danske muslimer, skuffet over at den danske riksadvokat ikke vil reise tiltale mot Jyllandsposten for profettegningene, ønsker nå å bringe saken inn for *Den europeiske menneskerettsdomstolen* i Strasbourg. Begrunnelsen er å «signalisere overfor Danmark og resten av verden at den juridiske vei er den riktige,» sier politikeren Asmaa Abdol-Hamid, ifølge NTB, nå i midten av mars. «Krenkelsen av folk skal bli tatt alvorlig, og vi har har hele tiden fått vite av statsministeren at vi bare kan gå til en domstol.»

Statsminister Fogh-Rasmussens håndtering av karikaturstriden har ikke vært spesielt imponerende, og andre enn oss har nok undret hvordan saken ville stått om han i fjor høst, da tegningene først ble trykket, hadde vært villig til å møte de danske imamer og lytte til deres syn og følelser for så å forklare litt om vestlig tankegang og praksis. Henvisningen til domstolen viser at noe har statsministeren skjönt – med eller uten Aischylos i bakhodet.

Mange var raskt ute med å uttrykke beundring for muslimsk trosiver og hengivenhet i forbindelse med karikaturstriden –

størrelser de samtidig etterlyste i de vestlige land. «Men dette er ikke tiden for vestlige prominente til å uttrykke sitt eventuelle ubehag ved den europeiske kultur og sette Vestens angivelige moralske dekadens og mangel på tro opp mot islamsk prinsippfasthet og åndelige iver,» skriver filosofen Peter Sloterdijk, i et essay i nyhetsmagasinet *Focus*, ifølge ukeavisen *Christ in der Gegenwart*. Så meget desto mer som de globaliserte medier gjør at det som skjer i land som tidligere var «langt borte», øyeblikkelig blir her-og-nå-bevis på den gjensidige ikkeforståelse mellom «dem der borte» og oss.

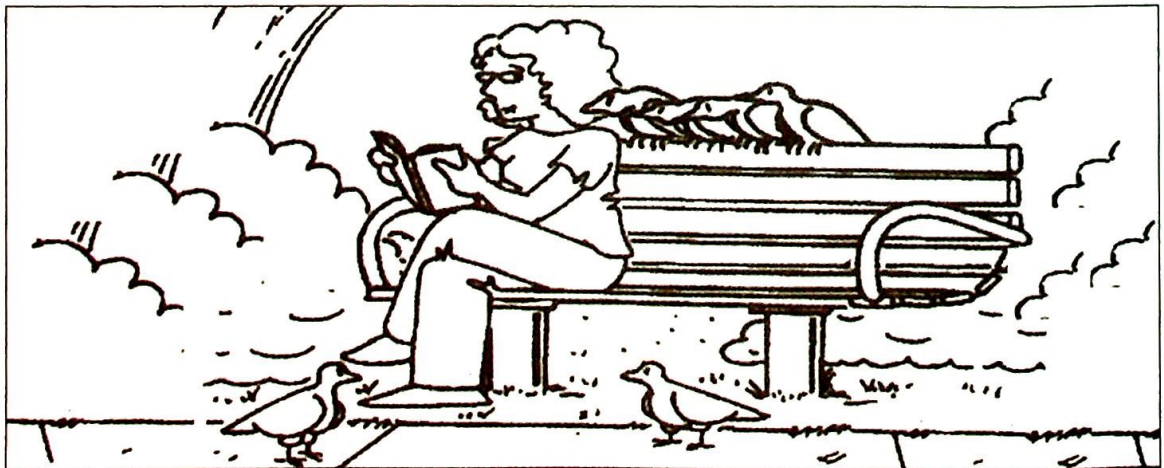
«Den stille styrke i den vestlige sivilisasjon,» understreker Sloterdijk, «ligger i at den etter lange læringsprosesser har bygget sine dypeste erfaringer og mest slitesterke overbevisninger inn i sine institusjoner – i rettsvesenet, helsevesenet, de politiske organer, utdanningssektoren, kulturlivet, de vitenskapelige institusjoner og, ikke minst, det økonomiske system.» Innen dette «systemet» har også den kristne religion, som et undersystem, funnet sin emanciperte plass – etterhvert. For var det ikke slik, skriver Sloterdijk, «at pavedømmet etter den fanske revolusjon og frem til Det 2. Vatikankonsil hadde muret seg inne i en rasende anti-modernisme?» Og lød det ikke sinte oppfordringer om å brenne liberal litteratur? Slikt er nå fortid,

skriver Sloterdijk. Og gir pavekirken – som den gjerne omtales som her hjemme når man vil markere avstand til dens (u)vesen – følgende skussmål: «I dag hører den katolske kirke til de tilforlateligste forsvarere av denne Vestens vei, og når den fremdeles tar stilling til mange av den moderne frihet og romslighets 'utvekster', gjør den det i full anerkjennelse av det faktiske skille mellom det verdslige og det sakrale rom.»

På bakgrunn av denne utviklingen engster ikke Sloterdijk seg for Europas fremtid. «Det som på lengre sikt står på dagsordenen, er en europeisering av islam, ikke en islamisering av Europa,» skriver han. Mange – ikke minst islamske menneskerettighetsforkjempere – vil mene Sloterdijk er inne på noe.

Og det tør være andre enn oss som har observert at Vatikanet, etter de første sympatiuttalelser i karikatur-saken, kombinert med fordømmelse av bruk av trusler og vold fra ethvert hold i religionens navn, har signalisert at det trengs mer «gjensidighet» i forholdet mellom muslimske og vestlige land. Ikke-muslimer i muslimske land må innrømmes de samme rettigheter som muslimske borgere i vestlige land har, var den klare beskjed under en audiens nylig der ambassadører fra flere arabiske land var til stede. Eller sagt på en annen måte: Selv Vatikanets diplomati kan bli for diplomatisk.

Observatoria

«Gjør gjerne andre kjent med St. Olav!»

UTGIVER: Oslo Katolske Bispedømme
Signerte artikler står for forfatterens egen regning.

REDAKSJON: Unni Klepper Joynt (ansvarshavende redaktør),
Olav Egil Aune, Arnfinn Haram o.p., Susanne Kjekshus Koch,
May-Lisbeth Myrhaug, Brynjulv Norheim

FASTE MEDARBEIDERE: Liv Greni, Gunnel Vallquist

REDAKSJONSRAÐ: Liv Bliksrud, Petter Bruce, Tove Bull, Arne Fjeld o.p.,
Nils Heyerdahl, Ingrid Joys, Pål Kolstø, Egil Mogstad, Else-Britt Nilsen o.p.

REDAKSJONENS ADRESSE: Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf.: 23 21 95 48 (redaksjonen)/
23 21 95 00 (ekspedisjon og adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43. E-post: tidsskriftet@katolsk.no

ABONNEMENT: Årsabonnement kr. 275,- (Norge)/ kr. 300,- (øvrige europeiske land)/
kr. 320,- (andre verdensdeler). Bankgiro: 6210.05.14686

Design: Roger Jensen. Trykk/Layout: KanMac Design AS, Tlf. 64 83 14 20

ISSN 0802-6726

**St.
OLAV**

BOKHANDEL AS
AKERSVEIEN 14, 0177 OSLO
TLF 23219555 FAX 22360263
epost bokhandel@katolsk.no
nettbokhandel stolavbok.no

YLVA EGGEHORN: "KRYDDAD OLJA" Kvinner i Bibelen
13 fargesterke portretter av noen av Bibelens kvinner
Libris 2005. Ib. Kr. 155,-

"ANDRUM III" att leva inifrån, tillsammans & annorlunda.
LISELOTTE ANDESSON, LENA BERGSTRØM, YLVA EGGEHORN m.fl.:
Felles for forfatterne er at de er kvinner og har ord som levebrød og at de deler den
kristne troen. Tanken med boken er å stimulere til refleksjon over våre liv, våre
relasjoner og vår tro.
Cordia 2005. Ib. Kr. 255,-

NÅ ENDELIG PÅ NY: ENGLEMESSEN PÅ CD!
CANTO GREGORIANO: MISSA DE ANGELIS
e canti dell'anno liturgico
Kr. 175,-

KRITIKERROST: ENSEMBLE ORGANUM med
Marcel Pérès: COMPOSTELLA
Ad Vesperas Sancti Jacobi
Codex Calixtinus – xii' siècle
Kr. 199,-

ÅPNINGSTIDENE VÅRE ER:
MAND.- FRED.: 10.00 – 17.00 TORSD.: 10.00 – 18.00
Merk: Lørdager: stengt

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

ANDANTE RELIGIOSO

Aldri alene
men du ser Ham ikke

Hører du Ham
eller er det nattevinden

Å uransakelige
dyp av kjærlighet se se

Der står Han
i din nestes legeme se

Hør hva Han sier
Barn sier Han hør meg hør

Jeg elsket deg før
jeg smidde dine ben der der

Der i den dype
morslivets grotte kom barn

Jeg er både veiene
og kartet jeg Jesus Kristus

*Arnold Eidslott i samlingen «Lyset fra Bach»
(Gyldendal 2006)*

REDAKSJON

Olav Kløpper Joyni

ansv. redaktør)

Olav Egil Anne

Andreas Flørum dyp

Marianne Kjekshus Nash

Marillaboth Myrnes

1999 - 2006